

OUWE BRAM

DOOR W.G.V.D. HULST

G. F. CALLENBACH N.V. - NIJKERK

OUWE BRAM

MET TEKENINGEN VAN ISINGS

OUWE BRAM

DOOR

W. G. VAN DE HULST

VEERTIENDE DRUK

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

E E R S T E D R U K 1 9 0 9
V E E R T I E N D E D R U K 1 9 5 4

BEKROOND DOOR DE NEDERLANDSE ZONDAGSSCHOOLVERENIGING

I. NIEUWSGIERIGE JONGENS

Het was in de schemering van een stormachtige lenteavond. Langs het smalle griendijkje worstelden drie jongens dapper op tegen de wilde wind.

Ze hadden de petten vast op het hoofd getrokken, de vuisten diep in de broekzakken gewrongen.

Met wilde vlagen flakkerde de wind tegen hen op. Hij spande hun broeken strak tegen de knieën, hij bolde hun blouses wijd uit, hij joeg hen in 't gloeiend gezicht. Maar hun vrolijke ogen schitterden hem tartend tegemoet en steviger stapten ze door; heerlijker bij elke nieuwe vlaag. . . .

„Kijk 'es! Zeg, zullen we. . . .?”

„Wat!” hijgde Jaapje, die de kleinste, de zwakste was van de drie en soms wel een paar passen achter bleef, maar telkens met een rukloopje zijn makkers toch weer inhaalde. . . .

„Nou, wat?”

„O ja, zeg!” juichte Huug, „'t huisje van Ouwe Bram, zeg!” De dikkerd, die nu sprak, heette eigenlijk Hugo; ieder noemde hem Huug. . . .

„Waar?” vroeg Jaapje. Er was iets van ongerustheid in zijn stem.

„Dáár immers, jô. . . . Hij is thuis ook, er is al licht aan!”

„O-ooh!” zei Jaapje verlicht, „ik dacht. . . .”

„Jij dacht, dat die oude met zijn knuppel je broek al uitklopte,

hè?” lachte Hein Hoever, die, tussen de elzestruiken aan de wegkant door, het eerst het verre lichtschijnsel had opgemerkt.

„Wil je in mijn zak zitten, Jaap?” plaagde Huug. „Ben je bang, dat Ouwe Bram je ziet?” Jaapje bromde wat terug, maar de wind nam zijn woorden mee.

„Zeg!” . . . begon Hein geheimzinnig, „zullen we eens bij Ouwe Bram op de deur gaan bonzen....? of neen, neen.... zullen we eens door de ruiten gaan gluren, wat hij doet....?” „Hij kan toveren, hoor!” zei Jaapje en keek schichtig in de rondte, bevreesd voor de wilde geluiden, die de wind voor zich uit dreef door de buigende griendbossen aan de kant en door de luid-ruisende biezen daarachter. . . .

„Hij kan ècht toveren!”

Zijn makkers schaterden het uit. „Pas maar op, jô, want hij maakt van jou vast een vleermuis, of een kikker. . . . Jaapje, jochie, pas op!” gierde Huug. „Jou moet-ie hebben.”

„Stil nou!” zei Hein. „Durf je?”

„Jij?”

„Ja. . . . Ja, ik wel!”

„Nou, ik ook, vooruit maar. Ga je ook mee, Jaap?”

„Ja, maar 't is zo gevaarlijk, hoor. Ik durf haast niet. . . .”

„Kom, flauwerd, er zijn immers geen tovenaars!”

„Nou!” bromde Jaapje zacht en hij keek angstig, tegen de loeiende wind in, naar het rossig lichtschijnsel in het huisje, dat terzijde van de dijk lag, en dat de drie jongens al dicht naderden.

Eenzaam en geheimzinnig in het half-duister van de vallende avond lag daar het schamele huisje tussen de struiken. Als de woedende wind aanjoeg en het in zijn armelijke binten kraken deed, dan was 't, alsof dat huisje kreunde van pijn en smeekte om hulp. . . . òf, dan was 't, alsof dat huisje dreigend steunde, en verjoeg, wie het naderen wilde. 't Was een ge-

.... en daartussen, soms even, spookte de gele maan.

heimzinnig huisje, dat huisje van de Ouwe Bram, en de Ouwe Bram zelf? Hij was nòg geheimzinniger dan zijn huisje.

Als hij grommend en brommend sjokte langs de weg, dan wist niemand, of de oude klaagde en kreunde, dan of hij vloekte en schold; dan wist niemand, of in zijn donkere ogen smart of woede woonde, evenmin als men het van zijn geheimzinnig huisje wist.

Achter zijn huisje daar lagen de grote veenplassen, die, als de wind en de storm over hen heenjoegen, wel werden een dreigende zee. . . .

Dichter naderden de jongens het donkere huisje; — het huisje, dat kermde in de wind.

't Werd al donkerder. Hoog boven het huisje zeilden in

statige vaart de donkere wolkenstoeten en daartussen, soms even, spookte de gele maan, geheimzinnig. . . .

„Pas op, Hein. . . . Nee, nee. . . . o nee, pas nou op! Blijf nou hier!” smeekte Jaapje angstig.

„Ssst! Kom, Huug!” gromde Hein.

„Ja. . . . maar voorzichtig, hoor! Mijn koffiebonen!” Huug had voor zijn moeder koffiebonen gehaald en 't was op de terugweg, dat de jongens al spelende op 't grienddijkje beland waren.

„Leg ze neer op de paal van het hek!” fluisterde Hein.

„Ja. . . . dan moet *jij* er op passen, Jaap!”

„Nee, nee hoor. . . . blijf hier, hoor!”

Jaapje durfde niet alleen blijven bij de oude paal; — waar eenmaal een hekje aan ronddraaide, dat sinds lang verdwenen was; — neen hoor, dan ging hij nog maar liever met de twee anderen mee, ofschoon dat ook heel gevaarlijk leek; maar alleen blijven, en dan misschien alleen naar huis doorlopen in de donker, neen hoor, boeh, wat akelig nou ook, dat die twee zo. . . . Neen hoor, nooit, nooit. . . . nóóit ging hij weer met ze mee.

„Kom hier nou, Huug!”

Angstig grijpt hij hem vast aan zijn blouse en laat zich meetrokken.

Zo sluipt het drietal nader; tussen de elzestruiken door, het erfje op, nader, àl nader naar het kleine, verlichte raam, dat als een vreemd, rood oog staart in het duister; nader, àl nader. Heel voorzichtig op de tenen sluipen ze voort, de hoofden diep gebogen. . . .

Plats! Huug stapt in een kuil, door de aanhoudende regen met water gevuld, en — rolt voorover. De jongens rillen van schrik. Zou Ouwe Bram 't gehoord hebben?

„Ooh! Ooh!” kermt Jaapje.

„Stil . . . sst! domkop!” bromt Huug, die weer opgekrab-
beld is.

„Kom, Huug!” fluistert Hein bemoedigend.

„Ja, vooruit maar . . . Kun je hem *zien*? Zit hij *binnen*?”

„Ssst! . . . Ja, kijk, . . . ik zie zijn witte haar, zeg . . . kijk,
net boven de vensterbank uit . . . Ssst, hoor! Ga je mee nòg
dichter bij?”

„O nee, nee!” kermt Jaapje zacht. Hardop steunen durft hij
niet. Hij heeft al een stomp van Huug te pakken.

Nader komen ze, tot bij het venster, dat rondom begroeid is
met dik, weelderig klimop. Op hun hurken zitten ze; met hun
handen aan de rollaag onder het raam trekken ze zich wat op,
rekken hun halzen uit; rekken en strekken tot hun nieuws-
gierige ogen binnen gluren . . .

Ook Jaapje's nieuwsgierigheid schijnt het te winnen van zijn
vrees . . . Hij gluurt óók, éven maar, dan duikt hij weer weg,
waant zich *onder* het venster toch veiliger dan er *voor*. De
beide andere jongens, brutaler al, kijken en spieden, ze kun-
nen nu alles zien wat binnen voorvalt, want gordijnen voor
het venster heeft Ouwe Bram niet . . .

Wie zou ook binnen gluren in het eenzame huis, vèr van de
grote weg?

„Kijk . . . kijk 's, Huug! . . . Kijk 's!” fluistert Hein.

Ouwe Bram zit aan de tafel, dicht bij zijn ouderwetse petro-
leumlamp. Het lichtschijnsel glijdt langs het hoofd van de
oude en glanst zijn witte haren tot zilverig zijden draden. Hij
is gespannen bezig. Vóór hem op de ruwe tafel staat een oud,
houten kistje op wieltjes en zonder deksel.

„Wat zou daar in zitten, zeg? Til me eens op!” . . .

Huug sjort Hein een weinig omhoog. 't Is maar goed, dat de
oude met zijn rug halfweegs naar het venster gekeerd zit, hij
zou anders het bewegen daarbuiten wel hebben bemerkte.

„Een pop, zeg . . . o . . . een p . . . Laat me lòn . . . !”

De oude bewoog onrustig. Hoorde hij soms iets?
Nieuwsgierig gluren de jongens tòch weer over de venster-
rand.

En uit het kistje met de wieltjes neemt Ouwe Bram een schunnige, verwaarloosde pop, gekleed in een oude, gebloemde jurk, een oud speelding met zwartgeverfde, houten krullokken en helrode kleurtjes op de vuile wangen, een houten lijs met één arm maar. En heel voorzichtig legt hij de pop neer op de tafel; dan woelen zijn grote, grove werkhands in 't poppebed van 't kistje, hij schijnt het te schudden; de pop wordt weer behoedzaam in 't kistje neergevlid en warmpjes toegedekt onder 't vuile lappendekentje. . . .

De oude rijdt langzaam het kistje op de wieltjes over de tafel heen en weer en dan. . . . dan glijdt er iets, dat op een lach gelijkt, over zijn ruw, verweerd gelaat. Een lach?

De jongens schrikken van de Ouwe Bram. Zó hebben ze hem nog nooit gezien. Ook Jaapje loert angstig naar binnen. Wie had ooit Ouwe Bram zien *lachen?* Niemand immers. Ouwe Bram lachte nooit, neen, nóóit! En nu? *Was* het een lach, die zich krulde langs zijn gebaarde lippen, was het een vriendelijke lach of een valse grijns?

De jongens schrokken van de Ouwe Bram, omdat hij lachte. De oude kòn niet meer lachen; — als zijn stroeve lippen zich plooiden, werd het een grijns, een grijns. . . .

„IJzig, hè?” zei Hein Hoevers zacht.

„Dat is een toverpop, hoor, dat is vast een toverpop!” fluisterde angstig Jaapje. „Ga je gauw mee?”

„Neen, stil nou. . . . sst. . . . Kijk!” vermaande Huug.

Ouwe Bram stond op, het poppekistje onder de arm en strompelde naar de bedsteê. Daarin, achter de gescheurde gordijnen, verborg hij het kinderspeelgoed zorgvuldig. . . .

„Wat mot dat daor, hè?” klonk plotseling een zware stem van het dijkje af.

De jongens krompen ineen van schrik. Het geheimzinnige huisje met de geheimzinnige oude, de donkere avond en de wild-spokende wind hadden hen al gejaagd en angstig gemaakt. En nu, opeens, die vreselijke stem in de donker. Jaapje kreunde. . . .

Ouwe Bram keek even naar 't venster: 't Was maar goed, dat de drie loervinken weggedoken waren.

„Zel je wel 's make, dà-je weg komp, oe-och!”

„Ja ja, meheer. . . . o ja, meheer!” kreunde Jaapje. . . .

„Ha-ha-ha!” lachte toen de stem van het dijkje, „ha-ha-ha, wat een lef¹ hebbe jullie!”

„O! gelukkig!” zei Hein blij, „'t is Rooie Rinus!”

„Ja, o ja!” juichte Huug. Een zucht van verlichting ontsnapte hem, want de lange slungel, die bij de hekpaaltjes stond, had hun met z'n grommende, dreigenddoende stem een stevige schrik op 't lijf gejaagd.

Angstig hadden ze al rondgezien om te ontvluchten, omdat ze meenden de veldwachter voor te hebben; doch over de dam tussen de hekpaaltjes door was de enige uitgang. Het erfje van Ouwe Bram's huis was door een sloot van het griendijkje afgescheiden, er achter zwalpte de wilde plas en terzijde lagen diepe kreken tot aan de dijk.

Maar 't was Marinus de Breeje, de zestienjarige knecht van boer Dorrestein, de lange slungel met de rode haren en de gespleten bovenlip, algemeen in 't dorp bekend als Rooie Rinus.

Hein had Rinus' stem herkend. Nu slopen ze alle drie naar hem toe. 't Gaf hun een heerlijke geruststelling, na de schrik van daareven, te weten, dat Rooie Rinus daar stond. In andere

1) moed

gevallen zouden de jongens hem liever aan zijn lot overgelaten hebben. Zij waren ook trouwens veel jonger dan hij: geen van de drie was al twaalf jaar, en — Rooie Rinus was gevreesd. „Hij is vals,” zeiden de jongens. „Hij zit vol slechte streken,” zeiden de mensen, die het weten konden.

Nu zagen zij hem als hun makker. Hij schold en plaagde Ouwe Bram immers altijd, dat wisten ze.

„Ik zag jullie koppe net tegen de ruit. Wat doet-ie, zeg? Kom, 'k mot 'ok 's kijke. Da's vast!”

Parmantig stapte hij op het venster toe, wilde de jongens laten zien, dat hij durfde.

„Ken me niks schele, hoor, 'k ben niks bang, laat hem maar opkomme, de ouwe sok.”

„Ga je nou mee. . . . toe nou, Hein?” smeekte Jaapje.

Nu Rooie Rinus in 't spel was gekomen, werd hij nòg onrustiger.

„Ja, dadelijk. . . . Wacht even. . . . nog één keertje kijken.” Hein en Huug slopen de slungel na en Jaapje in zijn bangheid volgde ook maar weer.

Hein vertelde aan Rinus van 't kistje met de wiertjes.

„Bah!” spotte de jongen, „een pop? Gèld, zeg ik je, gèld, gouden tientjes en rijksdaalders. . . . Gèld hoor, gestolen geld; — 't is een ouwe gauwdief, da's vast. Ik wou wel 'es in dat kistje grabbelen, en jij, Hein?”

Hein zei niets. „Zou dat waar zijn?” dacht hij.

Ze gluurden weer naar binnen. Jaapje bleef wat achteraf, hij kon daar toch ook wel zien en — hij vond het daar toch ook veiliger.

Ouwe Bram zat weer aan tafel. Voor hem lag opengeslagen een oude Bijbel en aandachtig en heel langzaam gleeed Bram's vinger langs de woorden, zijn lippen prevelden, zijn hoofd knikte zacht op en neer. . . .

„Hij heeft de Bijbel ondersteboven . . . ja, kijk maar,” fluis-
terde Hein, die scherp toezag.

„Wat?”

„Ssst sst Wèg!”

De oude stond op; hij liep weer naar de bedsteê en rommelde
lang achter de gordijnen.

„Hij telt z'n geld, da's vast!” zei Rooie Rinus en zijn ogen
loerden begerig naar binnen; elke beweging van de oude volg-
den ze. „Ik wou, dat *ik* z'n duiten had, zeg.” Weg doken de
jongens weer. Ouwe Bram kwam naar de tafel. Op zijn uit-
gespreide armen droeg hij heel voorzichtig een kinderjurkje,
een verfrommeld jurkje, groen met rode biesjes; heel behoed-
zaam droeg hij het, zoals een moeder haar kindje draagt.

„Kijk nou 's,” grijnsde Rinus, „dat heb-t-ie gestolen, da's vast.
Dat wil-d-ie verkope, da's vast Hiér, lelijke, ouwe gauw-
dief! Dief! Ouwe dief!”

Wild bommerde Rinus op de ruiten, die rinkelden in hun
oude roeden. Toen rende hij weg, en hevig verschrikt om die
plotselinge durf van Rinus holden de anderen hem achterna,
het dammetje over, de dijk op.

„Ouwe Bram! Ouwe duitendief!” schold Rinus nog toen hij
zich veilig rekende. De anderen zeiden niets. Zij vonden 't
wel leuk de Ouwe Bram zo te hebben doen schrikken, ja, dat
was wel leuk maar nou „Dief! Ouwe dief!” te
schelden? Neen, Rinus maakte het toch wel een beetje erg,
vonden ze

Ouwe Bram was hevig geschrokken. Even wankelde hij in
zijn ontsteltenis achteruit, maar toen, plotseling, vlamden zijn
doffe ogen op, een toornige gloed joeg naar zijn gezicht en
krampachtig klemde hij het kinderjurkje aan zijn hart, speur-
de rond, als wilde hij het tegen elke aanval verdedigen
Toen strompelde hij haastig het laddertje op naar de zolder

en verborg het jurkje onder een bundel biezen. Hij kwam terug, greep een knuppel, die in de hoek van het vertrek stond en ijlde naar buiten. . . .

Daar stond hij in de donkere nacht.

Zijn borst hijgde. Woest zwaaide hij de knuppel om zijn hoofd, en zijn mond stiet onverstaanbare klanken uit, zijn ogen boorden in de duisternis.

In de verte op het dijkje klonk flauw nog: „Duitendief!
Ouwe. . . .!”

De oude man dwaalde rond om zijn huisje, dwaalde rond, lange tijd.

En de wilde wind, die voorbijjoeg, nam het somber mompelen van de oude mee, zijn woeste verwensingen, de woorden van zijn haat. . . . of — was het een nameloos verdriet, een hevig leed, dat de oude uithuilde, mee in de huilende wind?

Van tussen de donker-dreigende wolken spookte de maan...

Die avond knielde Hein Hoevers als gewoonlijk neer voor zijn bed, op de donkere zolder. Hij rilde; 't was koud, ja, maar 't was die avond ook zo donker, zo angstig donker op de grote zolder, en de wind loeide zo dreigend langs het dak, en. . . . en. . . . hij kon dat vreselijke, grijnslachende gezicht van de Ouwe Bram maar niet vergeten, o, 't was, of het uit elke hoek hem aankeek. . . .

Hein knielde en Hein bad. Hij bad zijn avondgebed van elke dag, maar telkens kwam hij in de war. Hij dacht maar aldoor aan Ouwe Bram en aan Rinus en aan de pop en. . . . hij brabbelde maar zo wat.

Brrr! wat huilde de wind! 't Zolderraam rinkelde. Als Ouwe Bram nu eens bij *hem* door 't venster kwam kijken. . . . Hein rilde van angst en met een haastige sprong dook hij onder de dekens, diep en veilig er onder. „Duitendief!” had Rinus gescholden en. . . . o ja, maar het gebed had hij zo afgeraffeld,

er niet eens bij gedacht, wàt hij bad. Dat was slecht, nu zou God het gebed niet verhooren ook, wel neen, en God weet alles, God weet ook, dat hij Ouwe Bram heeft geplaagd. . . . dat was toch slecht. . . . En — nu veilig en warm, begint Hein nogmaals zijn gebed op te zeggen, zacht en langzaam: „Lieve Vader in de Hemel, wij danken U, dat Gij ons allen spaarde en” Hè, wat rinkelt dat raam, zou Bram er voor zitten, met z'n vreselijk gezicht. . . . „en. . . . en. . . . wij vragen U eerbiedig, of U. . . .” Zou Ouwe Bram zoveel geld hebben? „en. . . . en”

Neen, neen, o neen, Hein kon niet bidden, hij *kon* het niet, hij was zo angstig, zo onrustig; 't was, alsof God hem niet horen wilde. . . . neen, o, hij *kon* niet bidden.

't Was zo donker en zo boos om hem heen en zo dreigend.

't Was omdat Hein's *hart* zo donker was en zo boos. . . .

II. MIES

„Hein! Hei-ein!”

„Wa-at?”

„Hein, hoor 's. . . . Kom 's gauw. . . . kom dan! kom dan gauw. . . . je *zusje*. . . . Hein!”

Hein kwam al aanhollen, riep hijgende: „Nou, wat dan? Wàt?”

„O Hein, gauw, gauw. . . . je *zusje*. . . . Ouwe Bram heeft haar. . . . o, kom dan, kom dan, jô” schreeuwde, hakkelend van schrik, Jaapje Eshuis. Hij stond, heftig zwaaiend met zijn armen en trappelend van ongeduld, aan het begin van het griendijkje.

Hein's ogen keken angstig langs het dijkje.

In de blanke lentemorgen blikkerde vrolijk de grote plas

achter de biezen. Tussen het riet lagen in schaduw doodstil donkere waterplassen

„Nou” hijgde Hein, „wat dan, waar waar is Mies is ze?”

„O, Hein, hij betovert haar vast, vast! Ik heb ’t zelf gezien, hij nam haar mee”

„Wie Ouwe Bram?”

„Ja hoor, hij nam haar mee, op zijn arm, ik heb het zelf gezien, hij gaat haar betoveren”

„Hè? Wel nee, betoveren? Dat kan immers niet. Maar is ze *meegegaan*, mee het *buis* in?”

„Ja hoor, dat geloof ik wel. Ik kon zover niet zien en ik durfde niet dichterbij te komen.”

„Nou, maar hij zal mijn zusje loslaten ik ga haar halen, hoor, hij *zal* haar loslaten” Er was angst in Hein’s stem, angst om het lot van zijn kleine zus.

Dat Ouwe Bram Mies betoveren zou, geloofde hij wel niet, wel neen; vader lachte altijd als de bijgelovige mensen van het dorp over betoveren babbelden, wel neen; maar toch maar toch? Wat zou die oude, boze bullebak dan toch met z’n lief zusje willen doen, misschien heeft hij haar wel in het water gegooid, misschien o, en hij, Hein, moest op haar passen; — o, als moeder, als vader het wist Hoorde hij Mies daar in de verte niet schreien? „Ja, maar hij zal haar loslaten, o ja, hij zal, hij *zal*!” huilde Hein al angstiger en in woeste vaart, zijn vuisten gebald, stormde hij ’t griendijkje op

Jaapje bleef in bange besluiteloosheid achter. Wat moest hij doen? Meegaan met Hein? Maar dat was zo gevaarlijk, ja, en met die toverpop vooral. Je kon nooit weten, wat die Ouwe Bram je doen zou Naar het dorp lopen, naar Hein’s moeder? Neen, ook niet, want dan zou juffrouw HoEVERS weten, dat Hein niet op zijn zusje gepast had Hein en hij

„Ja, maar hij *zal* haar loslaten; hij *zal*....!”

hadden aan de kant van de straatweg, waar deze langs de grote plassen liep, van tussen het riet duilen gesneden, de bruine, dik-stijve, viltachtige pluimen, die, gedrenkt in petroleum, 's avonds konden branden als prachtige flambouwen, — en toen was kleine Mies het griendijkje opgestapt, al verder; — en toen was Ouwe Bram er aangekomen, en, — o, als Hein's vader het hoorde, dan zag het er voor Hein lelijk uit. . . . Neen, naar 't dorp lopen kon Jaapje ook niet. Wat dan? O, gelukkig, in de verte op de straatweg kwam een boer

aan met twee melkimmers aan een juk, o, *die* zou Jaap roepen om te helpen, die zou wel veel sterker zijn dan Ouwe Bram.... ach, daar ging de boer een zijwegje op en verdween tussen de struiken

Hulpeloos staarde Jaapje rond. Hein was het dijkje al opgerend Toen verzamelde Jaapje al zijn moed, keek nog eens naar het dorp, dat eenzaam en stil lag, keek nog eens de straatweg op, waarlangs niemand naderde en — toen liep hij ook maar op een sukkeldrafje het grienddijkje op, telkens even stilstaand, bang om dichterbij Bram's huisje te komen, dat in de verte half weggedoken lag achter struiken en riet. Jaapje had alle kansen overwogen, maar — aan stil weg te sluipen, en z'n vrind Hein in de steek te laten, neen, dááaraan had hij toch geen ogenblik gedacht. Hein was sterk, Jaapje zwak; Hein was moedig, Jaapje bang; Hein was wild, Jaapje bedachtzaam; Hein speelde de baas over Jaapje en — misschien juist om dat alles — hield Jaapje zoveel van Hein, meer dan van elk van de andere kameraden.

Jaapje sukkelde door, zijn ogen bang turend in de verte

Iedereen in het dorp kende de Ouwe Bram; en zijn naam had geen goede klank; men vertelde allerlei wonderlijke dingen van hem en zijn huisje; — men vreesde de eenzame, zwijgende man, men ging hem uit de weg. De verstandigsten, die om toverij en zwarte kunst lachten, zij haalden over de oude de schouders op: niemand begreep de eenzame; en wie het ooit waagde door een vriendelijkheid in nadere kennismaking met Ouwe Bram te komen, was altijd weer met een nors grommend antwoord afgescheept.

Ouwe Bram leefde, ontzien door de ouderen, gevreesd door de jongeren, eenzaam in zijn klein koninkrijk: het donkere hutje aan de wijde plas. Alleen de heren van het raadhuis wisten, dat de oude Abram Joris heette, dat hij lezen noch

schrijven kon, en dat hij vroeger, als visser en biezensnijder, in een veraf gelegen provincie van het land, ook tussen grote veenplassen, gewoond had. Sinds enkele jaren had hij zich hier gevestigd. Iedereen kende Bram, iedereen kende ook zijn zwarte schuit, waarin hij altoos op de plassen dreef.

Maar vooral de dorpsjongens kenden Ouwe Bram; de meesten van hen hadden al eens op een minder aangename manier kennis gemaakt, met hem en met zijn stok, die hij altijd bij zich droeg; 't zij, dat zij hem uitscholden of sarden, 't zij ze hem nieuwsgierig, vreesachtig of uittartend aanzagen. Boos op de jongens was hij *altijd*. „Kinderen kan hij luchten noch zien,” zeiden de dorpelingen, en hoe 't zij — wanneer een of meer jongens in zijn nabijheid kwamen, verwrong zijn gerimpeld en verweerd gelaat zich nors en pijnlijk, zijn diepliggende ogen onder de ruig-dikke wenkbrauwen vlamden op en dan dreigde hij woest met zijn stok.

De jongens — vooral de ouderen — sarden Ouwe Bram graag, maar, altijd op een eerbiedige afstand; en wanneer hij uit het gezicht verdwenen was, kwamen de wonderlijke vertelsels los. Dat zij waarheid bevatten geloofden bijna allen, maar *zeker* wist niemand dit. Niemand *kende* de oude eenzame; — niemand dan God alleen

Die zonnige Zaterdagmorgen, toen de wilde wind was heengevaren, toen de golfjes van de grote plas niet, als gisteren, donker en angstig opklotsten, maar zacht en tevreden heenrimpelden nu, als vrolijke kindertjes, die weten, dat vader niet boos is, toen de ruisende biezen hun liedjes weer fluisterden, hun blijde liedjes van zon en van vrolijkheid, — die zonnige Zaterdagmorgen kwam kleine Mies parmantig aangestapt langs het griendijkje.

Hein zag ze niet meer en Jaapje ook niet, maar ze was toch blij, ze had een dolle pret in haar eentje, zoals kleine kinder-

tjes pret kunnen hebben, en niet eens weten waaròm ze blij zijn; ze was dol-blij, zó blij, dat ze 't soms uitkraaide van vrolijkheid.

Ze droeg in haar mollig handje een stok, waarmee ze vrolijk in 't gras sloeg, bij elke stap van haar stevige, dikke benen; haar blonde haren glansden in de zon als zachte zij. . . .

Dan zong ze; 't was een liedje van thuis, van het orgel; een liedje maar half gekend en maar half begrepen.

„Daa gaat doo alle landen
„Een touwe tindevind,
„Geen oog tan Hem aansouwen,
„Maa Hij ziet iede tind.”

Meer dan die regels kende zij niet; en als het liedje uit was, begon ze maar weer:

„Daa gaat doo alle landen
„Een touwe tindevind. . . .”

Parmantig stapte ze door, al maar verder.

En van tussen de biezen aan de kant van 't grienddijkje kwam gerucht; een grote hand bewoog de riethalmen wat terzij, een nors gelaat kwam te voorschijn, een paar donkere ogen gluurden het dijkje op en een bevende stem gromde wat onverstaanbare woorden.

Mies hoorde niets, Mies zag niets. Mies was alleen maar blij, dol-blij, en ze wist niet waarom.

En de grote hand, die de biezen omknelde, trilde. Over het norse, dieprimpelige gelaat van de oude daartussen het riet gleed een wondere, zachte blijheid, zoals op een donkere dag soms plotseling zonnenschijn glijdt over 't land; de donkere, diepe ogen straalden. . . . een wilde ruk aan de biezen, een

„Mien mèske, mien mèske dan!”

zwarte boot schoot schuifelend door het riet en een forse, oude man klom haastig aan land.

Mies stond stil. Ze schrok niet, ze was te blij om te schrikken; ze hield wel met zingen op, en legde beî haar handen met de stok er in op de rug, keek de plotselinge verschijning met haar grote, open, blauwe ogen aan en zei: „Ouwe Bam!”

Iedereen kende de Ouwe Bram immers.

Wat het kleine ding zei, verstond de oude niet. Hij keek maar en keek, en frommelde onhandig aan zijn blauwe kiel.

En dan — dan kwam er een vreemde tederheid in zijn ogen; langs zijn verweerde trekken gleed een wondere zachtheid, en de zware rimpels van een brede grijns trokken om zijn mondhoeken; dat moest een vriendelijke glimlach zijn; 't leek er niet veel op, maar de oude kòn niet lachen meer. Toen stak hij schuchter de lompe, bruine handen uit naar Mies, zijn hoofd in tederheid naar haar gebogen: „Mèske¹ dan, mien mèske dan!”

Zijn oude, bevende stem gromde, zijn stem gromde immers altóós, maar tòch — diep in het somber geluid van die woorden juichte een overgrote innigheid.

Mies was niet bang voor de oude. Verstond zij misschien die diepe, innige stem?

„Ouwe Bam, itte heb 'n zat en een zatdoet!” vertelde ze blij, terwijl ze trots een verfrommeld doekje opdiepte uit het zakje van haar jurk.

„Mien mèske, mien mèske dan!” Zijn handen strekten zich verlangend naar de kleine Mies, die dacht dat hij zijn handen ophield. Ze liet haar stok vallen en legde schielijk en heel vertrouwelijk haar beide blanke poezelhandjes in de grove, gekerfde handen van Ouwe Bram! Toen rilde er een vreemd geluk door de oude man heen, als had een van God gezonden

1) meiske.

engel hem zegenend aangeraakt. Een snik welde op uit zijn borst, grote tranen brandden in zijn ogen, in de stramme ogen, die sinds jaren geen tranen meer kenden. . . .

„Mien mèske, mien mèske dan!”

En opeens — schichtig om zich heenziende, alsof hij een boze daad ging bedrijven — tilde hij Mies op zijn arm en liep haastig weg, naar zijn huisje.

Even trok een schaduw van vrees over Mies' zonnig gezichtje; het ruwe, gebaarde gelaat van de oude was nu zo kriebelig dicht bij haar wangen; zij zag die knoestige, bruine hand zo groot op haar wit jurkje.... „Nee, nee.... naar Moesje.... nee!”

„Mien mèske dan, kom maar Mien mèske dan!”

Toen zette Ouwe Bram het kleine ding neer op de hobbelige, lemen vloer van zijn huisje en sloot haastig de deur, als had hij een kostbare schat gewonnen, die hij nu beveiligen moest tegen boze handen. . . .

„Mien mèske dan, jao! Wat bin-ie dan van mien?”

Op zijn knie zat ze, zacht gewiegd, haar blonde hoofdje tegen zijn schouder en in haar handjes hield ze, dolgelukkig, de oude pop, de pop met de vuilrode kleurtjes en de lokken van hout. . . .

Haar vrees was verdwenen. Die ruige baard en de zware adem van de oude hadden haar verschrikt, maar zijn ogen, die diepe, van innige tederheid stralende ogen hadden haar veilig het kopje doen leunen aan zijn borst.

Hij had zijn huisje rondgezocht, Ouwe Bram, om iets te vinden voor het kleine ding, dat hem zo wonder gelukkig maakte; hij had gezocht naar iets lekkers, iets moois. Hij had geroemeld in de oude kast; wat zou hij haar geven? Daar lag een stuk spek, neen, dat zou ze wel niet lusten, koude aard-

Haar vrees was verdwenen.

appels, neen, dat was ook niets. Voor wie zou Ouwe Bram ook lekkernijen bewaren?

Toen was het door zijn denken geflitst: „De pop!” . . . en blijder en inniger: „De pop!” Ja, dat was wel het *kostbaarste* geschenk, dat zo'n kindje krijgen kon. „De pop!” En de oude had het armelijke speelding te voorschijn gehaald, alsof hij een kostbaar kleynood in handen kreeg, een schat van grote waarde.

Nu zat Mies te luisteren naar 't gebabbel van de oude man, de door ieder gevreesde; — de oude lijs-één-arm hield ze stevig tegen zich aangedrukt.

En Bram's liefkozende woorden waren eerst hakkelend gekomen, klonken grommend uit zijn schorre keel. Wie had hij ooit zóveel woorden waardig gekeurd? Maar al vlugger en vriendelijker en vrolijker werd zijn stem. En Mies luisterde maar en voelde zich veilig en heel behaaglijk in de armen van de oude man, zo dicht bij zijn liefkozende stem en zo dicht bij zijn vriendelijke ogen. . . . Wel begreep ze niet alles wat hij babbelde, maar ze begreep wel, dat de oude veel van haar hield, en dat vond ze heerlijk, zoals een klein poesje het in de zon heerlijk vindt.

„Mien Jenneke!” zei hij dan telkens en dan beefde zijn stem. En Mies dacht, dat het zoveel betekende als „mijn schattebout” of „mijn mopsneusje” of zoiets, wat moeder of vader of Hein wel eens tegen haar zeiden. Ze vond het prettig, het kleine ding, en ze vertelde de oude man maar weer telkens, dat ze „een zat met een zatdoet” had. Ze wist eigenlijk niets anders te vertellen en dan knuffelde ze de oude pop tegen haar roze wangetjes aan, zoals moeder Mies knuffelde 's avonds vóór 't naar bed gaan. „Itte pop, hè! Ouwe Bam!”

Dan leefde er een groot geluk in de ogen van de oude man, in de vochtige, diepliggende ogen. Zijn barse trekken hadden zich ontspannen. Hij leek dan niet meer de boosaardige, wrede nijdigerd, maar veeleer een goedige, vriendelijke grootvader, die blij en gelukkig is. Dat had de kleine Mies gedaan en zelf wist ze dat niet.

„Ja hôr! Mien Jenneke, hôr! Jao!” . . .

Rrink! rrink! bonsde plotseling een vuist op de rammelende ruiten, en een voet begon woest tegen de gesloten deur te schoppen en te bonken. Een schelle jongensstem, huilend van

kwaadheid en van angst, schreeuwde: „Laat je haar los, lelijkerd, laat je m'n zusje los . . . los, hoor!” . . .

Kleine Mies schrok heftig. Wild steigerde ze tegen de oude man op, greep hem in zijn baard; de oude pop slingerde door de kamer . . .

En de oude zelf? Als versteend bleef hij een ogenblik zitten, de ogen angstig gesloten, als hadden die wilde bonzen de vreugde uit die ogen weggeslagen . . . Maar slechts een ogenblik . . . toen vloog de oude woest op, Mies rolde schreiend tegen de grond. In hevige toorn rende hij naar de deur, rukte die open en kreunend van woede stormde hij op de jongen af, die zo wreed zijn geluk verstoorde. Onherkenbaar was de oude in dat ogenblik veranderd. Als krankzinnig van woede rolden zijn ogen, zijn borst hijgde, hese klanken ontwongen zich aan zijn keel, zijn vuisten krampten zich samen . . . Op zijn verwrongen gezicht was elke trek weer hard en wreed en bars, toorniger dan ooit te voren.

Hein tuimelde achterover, wild had de vuist van de oude hem neergebonkt. Weer greep Ouwe Bram naar hem, maar Hein dook onder de grijpende handen heen en rende weg, het dammetje over, het dodelijk verschrikte Jaapje voorbij, de dijk op, weg, weg . . . wèg van die verschrikkelijke oude . . . weg, wèg . . . wèg . . . halen, vader, moeder, de veldwachter . . . weg, wèg, hulp voor zijn zusje . . .

Angstig en gejaagd kwam juffrouw Hoevers aanlopen in de dorpsstraat. Hein had hortend en stotend alles verteld en Jaapje was ook doodsbleek komen binnenlopen . . .

Proes, de dikke veldwachter, ging ook mee. Hij moest voor de veiligheid waken en die Ouwe Bram, ja, die had hij nooit vertrouwd. Hij zou juffrouw Hoevers haar dochtertje wel terugbezorgen, als, als die . . . die oude het maar niet . . . ja, je kon nooit weten.

En over de ondergordijntjes der dorpshuizen keken verbaasde ogen naar de angstige juffrouw Hoevers en de dikke Proes, en de meest nieuwsgierigen van de dorpingen sloten zich haastig aan bij de vreemde stoet. Hein en Jaapje liepen voorop. Hein's vader was naar de stad, in de verte kwam Rooie Rinus aanhollen. Proes voelde in stilte eens, of zijn sabel wel los in de schede stak. Ja, je kon nooit weten, ze zeiden, dat die oude zo sterk was, je kon nooit weten. . . . En daar ging het, de dorpsstraat uit, de straatweg op.

Ginds om de hoek van het hoogopgaand griendhout ligt het bewuste dijkje. . . .

De stoet nadert de hoek al.

„Sst! Stil!” kommandeert Proes gewichtig. Allen staan stil, luisteren.

„Daa gaat doo alle landen
„Een touwe tindevind. . . .”

klinkt het vrolijk en — om de hoek komt parmantig aanstappen. . . . *Mies*, de oude pop aan de ene arm achter zich aanslepend. . . .

„Mies. . . . Miepie!” roept moeder.

„O. . . . de toverpop. . . . gooi weg!” gilt Jaapje en de omstanders kijken onrustig. Ze willen geen van allen weten, dat ze bang zijn voor toverij, maar, . . . maar ze zijn toch niet *belemaal* gerust.

Mies klemt haar schat dichter tegen zich aan.

„Je mag hem houden, hoor!” zegt moeder. Zij lacht om toverij, zij weet gelukkig beter. „Kom maar gauw mee. . . . je mag niet weglopen. . . . kom maar gauw! Waar ben je toch geweest!”

„'t Is maar goed, dat het kind weer terecht is!” bromde Proes en hij streek zijn knevel eens ferm op, „anders had ik die Ouwe Bram mores geleerd, ja!” En in stilte dacht hij: „Ik zal

nu maar niet meer naar de oude gaan, je kunt toch nooit weten. . . .”

En in 't dorp gingen die dag weer vreselijke verhalen rond, over de Ouwe Bram. Hij had de kleine Mies Hoevers betoverd met een oude pop en die domme moeder had het kind die pop laten hóuden. Hij had het kind wel een half uur onder water gehouden; hij had het de voetjes verbrand, hij had het de haren uitgetrokken — hij had het de oogjes uitgestoken, die onmens. . . . De een vertelde nog vreselijker en dwazer dingen dan de ander. En de haat tegen de oude steeg; de vrées voor hem steeg ook.

Toen Jaapje in de vooravond langs Hein's huis liep, om te zien, of Hein spelen kwam, zag hij voor het kleine zolder-raam Hein's bedrukt gezicht, en een veelbetekenend hoofdschudden van de gevangene beweest, dat Hein door zijn vader duchtig afgestraft was, en dat hij daarna die dag zolderarrest had gekregen. . . .

Die avond ging Mies slapen met de oude lijs in haar armen. „Je bent mijn schattebout, hoor!” zeide moeder, „en vaders hartelapje en. . . .”

„En itte ben van Ouwe Bam „Mien Jennetje”!” zei Mies. Moeder begreep dat niet.

In 't huisje aan de grienddijk zat die nacht een oude man in droef gepeins verloren. . . .

III. IN VERDENKING

Het was Zondag geworden. Een zonnige dag vol lentevreugd. Het vriendelijk kerkklok-gelui riep jong en oud naar 't huis des Heren. En van alle zijden kwamen groepjes kerkgangers nader, langzaam, in een stil genieten van Gods heerlijke, zonnige sabbatsmorgen.

Langs de kronkelende landwegen kwamen ze, langs de dijkes van het rietland, in bootjes over de grote plassen, die flikkerden in 't zonnelicht.

Bij het kerkportaal werd nog wat getalmd en gebabbeld, dan trad men de koele kerk binnen, eerbiedig en zwijgend. . . .

Ook langs het griendijkje sukkelde een eenzame kerkganger nader, maar bij het kerkportaal talmde hij niet, er kwam geen eerbied in zijn ogen, en als hij de mensen, die voor hem uitweken, voorbijging, gromden donkere geluiden tussen zijn lippen.

Hij zocht een plaatsje achter in de kerk, en ging daar zitten, nors, onbeweeglijk. Een paar meisjes, die in zijn nabijheid zaten, schoven wat terzij, gichelden zacht achter hun zakdoeken met eau de cologne.

De kerk werd voller. Dominee Larens beklom de kansel. Hij zag de oude in de donkere achterhoek en er kwam medelijden in zijn ogen. Hij had Ouwe Bram zo vaak bezocht en zó vaak toegesproken. Dan had de oude eenzame de predikant soms even vertrouwelijk aangezien, maar ook altijd weer was er wantrouwen gekomen in Bram's donkere ogen. Dominee Larens had medelijden; wie zou dat donker leed van de oude peilen, wie zou hem troosten? Dat kon God, de Heer, alleen. Want — de dominee had 't wel gemerkt — 't was een diepe smart, die de oude versomberde, en waar hij kon had hij de bijgelovige dorpelingen over hun gedachte aan toverij bestraft. Hij had Ouwe Bram altijd verdedigd. De oude wist dat niet, en hij wantrouwde de predikant al evenzeer als ieder ander en gromde hem af als elke dorpeling.

Alleen soms, 's Zondags, veranderde Ouwe Bram's vijandige houding. Soms 's Zondags, onder de innige, bezielende woorden van die man daar in de hoogte op de preekstoel was 't, alsof Bram vertederde, soms — want doorgaans zat hij suf en nors voor zich te staren. Hij kwam trouw ter kerk, zat immer

op zijn zelfde plaats. Hij ontweek veel de mensen, alleen in de kerk scheen hij zijn afkeer te overwinnen. Eens had dominee Larens gepreekt over de tekst: „Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, want hunner is het koninkrijk der hemelen.” Toen scheen er iets vreemds in Ouwe Bram te zijn wakker geworden. Hij was opgestaan, met vlamme ogen had hij geluisterd, zijn handen hadden gebeefd — toen was hij met een snik ineengezakt . . . De andere kerkgangers hadden 't gezien en ze hadden er over gepraat en — ze hadden er *niets* van begrepen.

Thans klonk van de kansel het troostende: „Komt herwaarts tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt en Ik zal u ruste geven.”

Bram hoorde het. Zijn ziel hoorde het ook. Zijn ziel beefde. Had de Heiland zelf Bram's ziel aangeraakt? . . . Bram's hoofd zonk, het zonk dieper. De mensen dachten, dat Bram was ingeslapen, en Hein, die aan de overzijde naast zijn vader zat, loerde stil naar het gebogen, witte hoofd van de oude. Ouwe Bram slaapt, dacht hij. En Ouwe Bram was wakker. 't Was niet dominee's stem, die hem wekte, 't was Jezus' alles vergevende, alles verzoenende liefde, die het hart van de arme oude tot nieuw leven wekken ging. Maar Bram's hoofd zonk, het zonk al meer — en telkens, telkens weer hoorde de eenzame dat innig-troostende: „Kom tot Mij, kom tot Mij”; en telkens, telkens weer sidderde er een wonder geluk door Bram's donkere ziel. 't Was, alsof hij niets meer hoorde, dan *dat* alleen: „Kom tot Mij, kom tot Mij. . . .” en toen hij zijn vochtige ogen opsloeg, was het, alsof de zonnestrallen, die door de ramen naar binnen lichtten, het uit de hemel nederzongen: „Ik zal u ruste geven! Kom! Kom tot Mij. . . .”

Hij strompelde heen tussen de kerkgangers, Ouwe Bram; hij strompelde zwijgend heen.

Rooie Rinus, die buiten stond, trok hem aan zijn jas. De oude zweeg, strompelde door. . . .

't Was 's avonds zeven uur. Uit de avondkerk klonk plechtig psalmgezag, ver over 't vredige land. En 't was, alsof alles luisteren ging, de roerloze bomen, de kleine huizen met de rode daken, het riet en de blank-glanzende golfjes van de grote plas. . . . 't Was, alsof de grote, gouden zon, die over de plassen heen ter kimme neigde, ook luisterde. . . .

Hein Hoevers luisterde ook, en toch wist hij niet wáár hij naar luisterde. Hij lag op het grienddijkje aan de oever van de grote plas languit op de rug, zijn handen gevouwen onder zijn hoofd. Door een open plek in het riet lag hij over het water te kijken, en toch wist hij niet wáárnaar hij keek. . . .

De avondzon daalde in gouden heerlijkheid en over het kabbelende water vloeiende een brede stroom van gloeiend goud, en die stroom flikkerde en glinsterde al maar naar Hein heen. Hein lag te staren met halftoegenepen ogen; door zijn oogharen heen dansten de stoeiende lichtvlokjes zijn ogen binnen. Hein was blij in zichzelf, en hij wist niet wáárom hij nu eigenlijk blij was. Hij was op niemand boos, op Ouwe Bram ook niet. Hij kon nu geen lelijke dingen bedenken. Hij kon nu alleen maar vriendelijke gedachten hebben of — eigenlijk kon hij aan *niets* denken. Neen, hij lag maar, en hij luisterde maar, en hij keek maar, en hij was blij.

Het kerkgezag zweeg. Hein lag nog lang te denken aan niets, zijn hoofd beweegloos op de gevouwen handen.

Toen — ineens, sprong hij op, en begon met zijn handen in de zak verder het grienddijkje op te wandelen, floot een deuntje tussen de tanden.

Aan de straatweg speelden Jaapje en Huug. Zij gooiden grote kiezelstenen van een der grinthopen langs de weg in het

water; deden „wie het verste kwam”. Jaapje won. Huug was te dik om ver te gooien.

Hein stapte door . . . „Een mes!” Van tussen het gras raapte hij een oud, geheel verroest knipmes op. Hij trachtte het te openen, maar 't was dicht geroest, zeker door een jongen verloren, die hier fluitjes had gesneden uit 't riet. Hij schopte het een eind vooruit met de punt van zijn schoen, smeed het toen vèr over het riet heen in de plas. Het water pletste even open. Daar lag Bram's huisje. De oude kon nu niet thuis zijn: de jongens hadden hem straks nog gezien aan de andere zijde van het dorp.

En opeens kwam in Hein het plan op, weer eens door de ruiten in Bram's kamertje te gaan kijken. Ja, zijn nieuwsgierigheid groeide. Nu kon hij gemakkelijk alles eens goed zien. Jaapje en Huug kwamen in de verte ook al het vriendelijke op. Hein wenkte hen, maar veel harder liepen zij niet. Huug trachtte nog altijd zijn steenworp te vergroten en het van Jaapje te winnen.

Voorzichtig en toch wel een beetje beklemd ging Hein dan maar vast alleen het dammetje tussen de struiken over, en liep op zijn tenen naar het raam . . .

„Oo . . . h . . . !” Verschrikt bleef hij staan, kon niet zo spoedig weglopen. De klink van de achterdeur rinkelde los, klompen stommelden . . . en een gelaat even angstig als dat van Hein keek terzij van het huisje heen, wie daar naderde. Het was de ongunstige tronie van Rooie Rinus. Hein bekwàm van zijn schrik, maar Rooie Rinus niet zo dadelijk.

Even leefde in diens gluisperige ogen een nijldige boosheid op. Zijn vuisten balden zich. O, hij zou die Hein, die knul, die hem storen kwam, wel willen trappen en stompen, hem in 't water slaan . . . Maar neen, — Rinus wrong die nijld weg, en zijn gespleten bovenlip trok zich tot een valse grijns. Toen

doek hij terug achter 't huisje en wenkte Hein daar ook te komen. Hein kwam.

„Ha, ha, ha!” lachte Rinus gemaakt, en zijn ogen loensden Hein onderzoekend aan, „ik dacht, dat jij Ouwe Bram was. Da's vast!” Toen, ineens, greep hij Hein bij de schouders en beet hem toe: „Zeg. . . . niks zegge, hoor, dat je me hier gezien heb, hoor! Niks zegge, hoor, tegen g'n mens. Want anders hoor, dan. . . . dan. . . . sla ik je dood!” Woest schudde hij Hein heen en weer. Maar hij veranderde ook dadelijk weer. . . . „Nee, nee hoor, dat is maar gekheid, je zal je vrind niet verraai, hè? Nou, zèg op, vast niet?” Hein, wel wat verwonderd, maar toch gestreeld door dat woord „vrind” van die jongen, die al zestien, misschien zeventien jaar was, zei dadelijk: „Vast niet, hoor!”

„Goed. Hier dan, dat is voor jou. . . . maar niks, *nooit* niks zeggen, hoor. . . . want àls je wat zegt” Weer gloeide de dreigende haat in Rinus' ogen.

Toen sloop hij weg, door de struiken het grienddijkje op en verdween in de richting, die van het dorp afvoerde. Hein bleef onthutst staan. In zijn hand glinsterde. . . . een *kwartje*.

„Een kwartje!” Dat was een hele schat. Haastig verborg hij het in zijn broekzak; Jaapje en Huug naderden al stoeiend met elkaar.

Maar — wel wonderlijk — nu was Hein opeens zijn blijheid van straks kwijt. Er was nu zo plotseling een vreemde bangheid in hem gekomen en hij wist toch zelf niet wáárom. Wel neen, waarom moest hij nu ineens bang en ongerust zijn? Wel neen, hij had immers geen kwáád gedaan. Hij mocht dat kwartje toch wel hebben, 't was immers van Rinus. . . . of. . . . of. . . . zou het soms van. . . . ?

Toen lachte hij heel hard, maar die lach kwam uit zijn mond, niet uit zijn hart. Hij greep zijn beide makkers vast en danste wild met hen rond. *Zij* merkten niet, dat Hein vreemd deed.

Hein danste wild, maar toch, toch, dat kwartje danste ook maar mee 't Was, of Hein het voelde dansen in zijn zak.

„O! ooh! Brand!” schreeuwde plotseling Jaapje. Zijn bleek gezichtje werd nog bleker.

„Waar? o ja Brand! Brand!” schreeuwde nu Huug ook.

Hein schrok hevig; erger dan de twee andere jongens. Dat kwam zeker ook al door dat vreemde kwartje. Hij beefde. Die bangheid van daareven werd nu plotseling een vreemde angst en hij begreep zelf niet waarom; maar 't klopte in zijn keel en 't bonsde in zijn hoofd.

Achter het dorp kronkelden dikke rookwolken op, nu en dan lekten daartussen spichtige vlammen omhoog, als priemden in die zwarte damp rood-gouden dolken.

„Brand! Brand!” schreeuwden Jaapje en Huug.

„Brand!” schreeuwde Hein nu ook maar en hij rende met zijn makkers mee, bleef dicht bij hen, want 't was, of zo dadelijk iemand hem bij de nek kon grijpen.

Daar kwam Ouwe Bram angstig en gejaagd het griendijkje opsukkelen. Hij liep zo hard zijn oude lichaam het hem toeliet, zijn gezicht was akelig bleek.

De jongens weken schuw terzij. Bram zag hen niet, maar strompelde haastig door. Hein, die hem schichtig nakeek, zag, dat de oude in zijn huisje verdween en de deur dichtsmeet.

Het ganse dorp liep uit naar de plaats, waar de rookwolken kronkelden en de vlammen dansten. 't Was boer Dorrestein's hoeve, die in lichte laaie stond.

De drie jongens wilden zich tussen de mensen door naar voren dringen. Jaapje's vader, die zijn jongen zag, hield hem bij zich. Hein bleef ook achter en scharrelde terug. Anders was hij altijd haantje de voorste, maar nu, neen hij voelde maar aldoor dat kwartje; 't was of dat kwartje nu óók al

Hij liep zo hard zijn oude lichaam het hem toeliet.

brandde in zijn zak.

Alleen dikke Huug stond met grote ogen te kijken naar wat er gebeuren ging. De dorpsbrandspuit rukte aan. De mensen droegen ladders en haken aan en met natte zeilen trachtte men de beide hooischelven te sparen.

Wat helpen kon, hielp. De stier en een paar koeien, die niet in de weide waren, werden met grote moeite uit de al brandende stallen gehaald; wat nog uit het huis kon gered worden, werd naar buiten gebracht; de burgemeester zelf leidde het reddingswerk; Proes, de veldwachter, liep met opgestreken snorren gewichtig heen en weer en hield een oogje in 't zeil, dat niemand zich iets van Dorrestein's bezittingen toe-eigende. De brand woedde al feller. De wilde vlammen dansten als spottend rond om het dunne waterstraaltje van de brandspuitslang; soms zijgden verstikkende rookwolken neer. De avond schemerde reeds.

„Een paard . . . o! . . . 't paard!” klonk plots een schelle jongensstem, „hier, hier, het paard, . . . hier!” 't Was Hein, die in zijn vreemde beklemdheid achteraf was gegaan, rond de hoeve was gelopen en nu merkte, dat de redders het zwarte paard van boer Dorrestein, dat in een klein zijstalletje stond, vergeten hadden.

„Help! help! het paard!” schreeuwde hij weer. Maar wie zou naar 't geroep van de jongen luisteren? Overal riep en schreeuwde men immers elkanders hulp in. Maar toch, ja, daar daagde een helper. 't Was dikke Huug — die geen ogen genoeg had om al die wilde drukte te bekijken, en die van de een al eens een stomp op zijn dikke rug had gekregen, omdat hij hem in de weg liep, en van de ander een klinkende klap op zijn bolle wang, omdat hij op de spuitslang traptte, en — die nu juist Hein bij het zijstalletje met beide armen zag zwaaien en hem meende te horen schreeuwen.

Huug rende naar Hein toe.

„Huug, Huug, 't paard . . . hier!” schreeuwde Hein.

Huug begreep. Even stonden de beide jongens besluiteloos, toen wierpen ze het staldeurtje open en wilden „de zwarte” losmaken.

Een jankend geluid huilde hun tegen, woest van angst sloeg

het arme dier achteruit, het steigerde tegen de ruif op en rukte dan weer hevig aan de sterke halster, die maar niet bezwijken wilde. 't Dak brandde reeds, een paar venijnig spitse vlammetjes kronkelden reeds door 't ligstro onder de achterpoten van het dier; nog één, nog twee minuten en de op-laaierende strovlammen zouden zich kronkelen om de wildtrappelende hoeven en om de vlezige poten en over de glanzende rug, ze zouden grijpen naar de fladderende manen, ze zouden loeien om die woest steigerende kop. . . . en dan. . . .

„Nee! o... help, help!” schreeuwden de jongens. Niemand hoorde hen. Elke seconde bracht het arme dier in groter gevaar. Ze konden het stalletje niet binnengaan, de hoeven van het paard zouden hen verpletterd hebben.

„'t Raampje, Huug. . . . ja. . . . dáár!” Ze vlogen er op af. „Buk, Huug!” Huug gehoorzaamde. Hij begreep Hein, hoe vaak hadden ze „Bok, bok!” gespeeld! Huug hurkte neer. Hein ging op Huug's schouders zitten en de dikkerd tilde toen zijn makker met alle moeite in de hoogte. Ja, 't ging. Hein kon nu juist bij 't raampje reiken; maar hoger moest hij en daarom ging hij, zo vlug dat kon, op Huug's schouders *staan*. De dikkerd trilde onder die vracht. Hij steunde zijn beide vuisten op de heupen; zijn dik, rood gezicht gloeide van inspanning, zijn tongpunt stak schuin tussen zijn lippen door. . . .

„Een mes, Huug! Heb jij een mes?”

Huug had er een. Met veel moeite reikte hij het zijn makker over. Deze boog zich door 't raampje heen, zijn hand, met een mes er in, zoekend naar de halster.

Een dikke rook walmde op. Hein hoestte er van, toch trachtte hij speurend rond te zien.

Woest sloeg de kop van het arme dier op en neer, vlokkig schuim spatte rond uit de pijnlijk geopende bek, de grote

„Goed zo, m'n jongens!”

ogen puilden wijd open in doodsangst. . . . Een klaaglijk gehuil klonk door de woeste hoevenslag heen. . . .

Hein vóelde de halster: een blijdschap doortrilde de jongen. Hij zaagde, hij kerfde met het botte mes, hij rukte en stak en zaagde maar weer. . . . en dikker werd de rook, en angstiger de ogen van het gemartelde dier. Maar Hein zaagde en wrong. Hij vergat alles, hij dacht alleen aan die taaie halster en het mes. Hoger kronkelden de vlammen tegen „de zwarte” op, maar — Hein zaagde en rukte en. . . . krà-àk! . . . De halster scheurde door. . . .

Een paar wilde sprongen achterwaarts, en in woeste galop

rende het half-dol gemartelde beest de duisterende avond in, aan het schroeiende haar boven zijn hoeven glitterden nog vonkjes. Zijn wilde vaart bluste ze.

Hein tuimelde achterover van Huug af. . . .

„Goed zo, m'n jongens!” zei plots een vriendelijke stem achter hen.

De jongens keken verbluft. 't Was dominee Larens.

„Goed zo, m'n jongens! Braaf gewerkt! Ik zal 't boer Dorrestein vertellen.”

Huug keek trots en gelukkig. Hein was ook even trots geweest en toen — toen voelde hij opeens weer dat nare kwartje in zijn zak, kreeg een hoogrode kleur. . . . Als dominee nu eens door zijn broek heen in zijn zak had kunnen kijken. Zou hij het maar weggooiden? Neen. . . . dan het maar aan moeder geven, dat zou dan toch wel goed zijn; neen, eigenlijk toch niet. . . . 't was een ongeluiskwartje, dat voelde Hein wel, of was 't soms een *gestolen* kwartje? of. . . . of. . . .?

De brand minderde. De burgemeester was al vertrokken. Om veldwachter Proes heen verzamelde zich een kring mensen. De beide jongens, die door dominee Larens gerustgesteld waren, dat „de zwarte” wel opgevangen zou worden, drongen naar voren. Daar stond, met een vals-glimlachend huichelaarsgezicht, Rooie Rinus. Hij had een groot woord. Allen luisterden naar hem. Proes, begerig, straks goed nieuws bij de burgemeester te kunnen brengen, schreef met ernstige gebaren alles op wat hij zeide. De jongens luisterden ook.

Niemand wist hoe de brand ontstaan was. Dorrestein ook niet; hij had met zijn vrouw in de kerk het brandalarm gehoord, en Annemie, de oude meid, had zitten dutten op de deel, toen er plotseling tegen het venster was geklopt en haar toegeroepen werd, dat de hoeve brandde.

En nu was daar Rooie Rinus gekomen en had tegen Proes ge-

zegd, dat hij Ouwe Bram om de hoeve had zien rondsluipen. „Jao hoor! . . . en hij loerde zo raar, en hij voelde aan 't rieten dak, da's vast! . . . en toen d-ie me zag, liep-t-ie weg. En toen ging ik 'em achterna, en . . . en . . . hij sloeg met z'n stok achteruit, maar 'k was toch niet bang. . . .”

De mensen luisterden nieuwsgierig. Proes schreef.

„En toen is-die weggelope. . . en . . .” Rinus ontwaarde plotseling Hein Hoevers in de mensendrom. Hij verbleekte, stotterde, zijn lippen trilden, maar — hij herstelde zich spoedig en vroeg op goed geluk aan Hein, terwijl hij hem met zijn groengrijze ogen dreigend aanzag: „Nie-waor, Hein?” . . . „Hè? . . . ja, ja!” antwoordde Hein haastig, „ja, nietwaar, Huug, Ouwe Bram hebben we hard zien lopen naar zijn huis en hij keek net alsof hij erg geschrokken was. . . .” Proes schreef ook dit op en Hein vond het eigenlijk erg voornaam, zo maar tegen de veldwachter te mogen spreken en dan te zien, dat die alles opschreef.

„Ja, en hij smeed de deur dicht. . . en . . .” Hè, 't was net, of dat kwartje in zijn zak hem bij elk woord in 't been prikte! . . . „En . . .”

„Ik weet genoeg, mensen!” zei Proes gewichtig en zijn snorren eens opstrijkende vervolgde hij deftig, alsof hij 't uit een boek voorlas: „De gerechtigheid zal haar loop hebben!” 't Sneed door Hein's oren: „De gerechtigheid zal haar loop hebben!”

„We zullen Bram arresteren! Op wiens hulp kan ik rekenen?” vroeg Proes rondziende, „je kunt nooit weten, nietwaar!” . . . Proes was niet een van de moedigsten.

„Op mij! . . . Ik! . . . ik ook!” riepen stemmen. Velen der omstanders boden, belust op een relletje, hun diensten aan. Zouden twintig sterke kerels dan die eenzame oude niet de baas kunnen? „Vooruit dan!”

De stoet vertrok. Proes nu dapper voorop. De rokende hoeve glinsterde nog in de duisterende avond.

„Kom, Hein!” klonk de stem van zijn vader opeens, „kom, jongen, we gaan naar huis!”

Boeh! Wat kneep dat kwartje in zijn been.

Zou vader 't kunnen merken?

„Ik zal 't verstoppen,” dacht Hein, „goed, diep verstoppen.”

Toen Proes met zijn helpers, wel wat schichtig nog, het donkere huisje aan de grote plas naderde, vonden zij de deur gesloten. Ze klommen binnen. Er was niemand. Ze zochten in de omtrek. Ze vonden de oude niet. Ze schreeuwden en scholden. Er klonk geen antwoord.

En scheldend op de laffe vluchteling, snoevend op eigen dapperheid gingen ze weer dorpwaarts.

„Morgen!” zei Proes. „Morgen!”

Vèr op de grote plassen, diep verborgen tussen 't hoge riet lag een zwarte boot en in die boot lag een oude man, het gelaat verscholen in de handen als een die nameloos lijdt. . . . De sterren pinkelden vertrouwelijk, zoals ogen kijken die veel weten, maar niets verraden. . . .

IV. EEN MOEILIJKE STRIJD

Hein kwam de volgende morgen de dorpsstraat in toen de torenklok acht uur sloeg. Hij had voor zijn moeder al worteltjes getrokken uit 't tuintje achter hun huis en — daarbij had hij goede gelegenheid gevonden voor het verbergen van zijn kwartje: aan 't eind van 't wortelbed had hij 't met de vinger in de rulle grond geduwd en toen een rood stokje op die plek in de aarde gestoken om het geldstukje altijd weer te kunnen vinden.

Daar lag het veilig, meende Hein. Hij wist nog maar niet, wat hij met het geld doen zou, maar in zijn zak kon hij het niet houden. Dan dacht hij er altijd aan en was het, alsof hij een vreemde pijn voelde, alsof er in zijn keel of in zijn borst of in zijn buik of ergens daar van binnen iets werd saâmgeknepen, neen hoor, dat ding móést weg. . . . Wel ja, en nu was het begraven, nu ging dat vreemde gevoel al een beetje weg, nog niet heel véél, maar toch al een beetje; wel ja, het zou wel helemaal overgaan en dan zocht hij het kwartje weer op, wel ja! . . . en vrolijk fluitend liep hij het dorp in naar school. Hij kon nog wel bijna een uur spelen. Zou „de zwarte” al gevangen zijn? Zou de dominee het verteld hebben? Zou. . . .? Wat is dát? Hoor eens! Zingen! Hein stond even stil om te luisteren van welke kant 't geluid klonk. Van de straatweg kwam het en 't naderde, ja, Hein hoorde 't duidelijk. Hoor, daar klonk het liedje, dat de soldaten hadden gezongen, die voor enkele weken, op weg naar het kamp, het dorp waren doorgetrokken; het versje, waarvan de dorpsjongens maar enkele regels hadden onthouden. 't Waren *nu* geen soldaten; — hoor, daar heb je 't weer:

„W' gaan verhui-ui-zen,
„Wie gaat er mee?”

Hein rende het gezang tegemoet. Om de hoek van de dorpsstraat stiet hij al op de vreemde stoet, die langzaam naderde.... Hè, nu moest Hein weer opeens aan het rode stokje bij het wortelbed denken. Waaròm nu toch? Weg, weg, naar gevoel! 't Is nu veel te aardig. „O, kijk eens! Ouwe Bram!” mompelde Hein bij zichzelf en — hij vergat even dat vreemde beklemmende.

Daar naderde, zwaar geboeid, tussen Proes en een veldwachter van het naastbijgelegen dorp, Ouwe Bram. En om deze

't Was juist, alsof er iets ergs gebeuren ging....

groep heen joelden en krioelden wel twintig jongens en meisjes uit het dorp en ook een enkele inwoner, belust op het schandaaltje, liep lachend mee, en wéér klonk de spottende deun, telkens maar weer:

„W' gaan verhui-ui-zen,
„Wie gaat er mee?”

Ja, dat was wel aardig: Ouwe Bram meegesleurd door twee veldwachters, kijk hij eens hard moeten lopen! En dan die

zingende jongens er omheen. Ja, Hein liep ook mee, vrolijk, zoals men met een optocht mee loopt, maar toch, tòch. . . . Hein voelde ook, dat zijn vrolijkheid niet heelecht was. 't Was juist, alsof er iets ergs gebeuren ging. Hij drentelde echter maar mee, en trachtte door de troep heen te dringen om dichterbij Bram te komen, want hij wilde de oude van dichterbij zien. Nu zag hij alleen het witte haar van Bram en zijn scheef gezakte pet.

Hein drong dichterbij en hij *zag* de Ouwe Bram, hij zag hem in zijn diepe ellende.

Bang staarde hij de oude aan, verschrikt; zoals men kijkt bij het plotseling zien van iets verschrikkelijks: een bloedende wond, een verongelukte, een zware zieke. . . . Zó keek hij de oude aan.

Bram liep sukkelend tussen de beide politiemannen; mee-geleurd aan zijn schouders strompelde hij moeilijk verder, zijn wit, bevend hoofd pijnlijk tussen zijn schouders gedoken, zijn rimpelige handen, nu wat rood opgezet door de knellende boeikettinkjes, in elkaar gewrongen op de rug. . . . Zó zag Hein hem.

En dan, een ogenblik soms, tilde de oude het hoofd op, de donkere ogen keken woedend rond, woedend van machteloosheid. Dan knakte het hoofd weer neer, schichtig rilde de oude om het gejoel rondom hem, en in zijn kijken kwam een wilde angst, als van een gemarteld dier. Zijn lippen gromden onverstaanbare klanken. Zo sukkelde hij maar verder in diepe wanhoop; hij móést wel.

Zo zag Hein hem — en in hem leefde als nooit tevoren een vreemd medelijden op met de oude man.

Het ging de dorpsstraat door, het kerkplein over, de pastorie voorbij. Voor een der bovenramen van 't domineeshuis trok een hand de gordijn open op 't naderend gerucht: dominee Larens zag de droeve stoet passeren.

Enkele jongens, die naar boven keken, staakten hun spottend gezang. Ze voelden er tòch wel het lelijke van: trokken even half beschaamd aan hun pet. De groteren hielden zich wat achteraf. Proes salueerde.

Dominee Larens schudde bijna onmerkbaar 't hoofd. Dat was een blijk van afkeuring voor die boze brandstichter, meenden de dorpelingen, die 't zagen, maar . . . wanneer zij de trek van innig medelijden op dominee's gelaat hadden kunnen zien, zouden zij anders geoordeeld hebben. Bram zag de predikant niet. Hij strompelde verder. Maar angstiger staarden zijn ogen en heviger beefde zijn oude hoofd.

Hein's medelij groeide . . . Zó angstig, ja, — zo hadden ook de ogen van „de zwarte” gekeken, gisteravond in de brandende stal, maar *toen* had hij de halster kunnen lossnijden . . . Hein zong niet meer mee, hij moest maar aldoor naar de oude kijken en dichter, dichter drong hij op hem aan, alsof dat Ouwe Bram troosten kon. Hij zag, hij hoorde het hijgen van Bram's adem . . . O! hij kon dat niet langer zien, o! hij zou wel op die veldwachters willen afspringen, hen wegduwen van de oude, zijn boeien lostrekken en zeggen: „Loop weg, loop weg!” Hij zou hem willen redden uit de ellende, zoals hij gisteren de zwarte gered had . . . Hij zou! . . . Ach, hij zou niets. 't *Kon* immers niet. En — Bram was een misdadiger, dat had hij gisteren toch gehoord van Rooie Rinus . . .

Van Rooie Rinus! Hè, wat danste hem nu opeens weer dat rode stokje voor de ogen, dat rode stokje bij het wortelbed! Weg, weg! lelijk ding! . . .

De stoet ging verder, passeerde ook Hein's huis. Hein zag al zijn moeder aan de deur staan; ja, ze had Mies op haar arm. Kijk, en Mies hield de oude pop in haar handjes, het houten hoofd naar beneden.

En Bram zag het kind ook, het kind met de pop.

Zijn ogen schitterden. Wild richtte hij zich op. Proes schrok

en greep de oude steviger vast. Hij meende, dat Ouwe Bram zich losrukken wilde. „Allo, de gerechtigheid zal haar loop hebben,” sprak hij uit de hoogte.

Ouwe Bram hoorde hem niet, zag hem niet. Hij zag maar alleen het kind met de pop. Zijn boeien knarsten: hij had zijn armen willen uitstrekken naar het kleine meisje.

Plots bleef hij stilstaan. „Ouwe Bram, itte pop!” riep de kleine, die de oude herkende, en van het droeve gebeuren daar vóór haar gans geen begrip had. . . . „Itte pop!” Bram's ge-laat verhelderde wonderlijk. Een gelukkige glimlach gleed om zijn lippen, en in zijn ogen parelden tranen. . . . „Mien Jenneke!” . . .

Toen snikte hij 't uit, het bevende hoofd boog, het boog die-per, dieper: de oude zakte ineen.

Ze tilden hem op. Enkele mannen hielpen en droegen hem naar het arrestantenhok aan 't eind van 't dorp.

Hein ging naar school. Die vreemde bangheid van gisteren kwam weer terug. 't Was nu net, of er een ongeluk gebeurd was en of *bij* er schuld aan had. Bah! telkens moest hij denken aan het rode stokje; 't leek soms wel een vinger, dreigend opgestoken. Hein kneep zijn ogen dicht, om 't stokje niet te zien en — dan zag hij het *juist* zoveel duidelijker. . . .

De jongens babbelden druk over Ouwe Bram. Veel wonderlijke dingen werden er weer verteld en wat de een niet wist, wist de ander, maar *dit* wisten ze allen: Die morgen had de burgemeester met twee veldwachters huiszoeking gedaan bij Ouwe Bram en ze hadden in een kistje op wiertjes, gevuld met poppekleertjes, gevonden — de gouden ketting van boer Dorrestein. Er was een dief geweest op Dorrestein's hoeve. Hij had al het geld uit de kast meegenomen, de juwelen oorbellen van de vrouw en het gouden horloge met ketting van de boer. Toen had hij zeker de hoeve in brand gestoken om

zijn misdaad te bedekken. En wie was nu de dief? Wel, natuurlijk Ouwe Bram. Men had wel enkel de horlogeketting gevonden, maar het was duidelijk, dat hij het andere ook wel verborgen zou hebben. Wel ja, dat zeiden allen, Rooie Rinus ook. Ja, ja, die Ouwe Bram was een dief en een brandstichter. „'t Was maar goed, dat Rooie Rinus het uitgebracht had,” zei men. „De jongen had wel eens lelijke streken, maar nu had hij braaf gehandeld. Welja!”

Hein luisterde naar het gebabbel. Hij zei zelf maar weinig. 't Werd geen vrolijke dag op school voor Hein. Al heel gauw liep hij straf op voor onoplettendheid. Telkens vergat hij zijn werk en dacht aan andere dingen. Nu zag hij „de zwarte” trekken aan de sterke halster; dan zag hij, hoe de mensen de Ouwe Bram wegdroegen, nu hoorde hij Rinus' gefluister: „Niks, *nooit* niks zegge, hoor!” dan weer danste het rode stokje voor zijn ogen. En als hij een ogenblikje had door-gewerkt, dan sprong „de zwarte” weer over zijn schrift; dan snikte Ouwe Bram weer bij zijn oren; dan trok Rinus hem weer aan de schouder; dan prikte het rode stokje hem weer in de ogen.

Als een wiel draaiden de gedachten door Hein's hoofd. Ze wilden maar niet wijken, hoe wild hij zijn hoofd ook op zijn nek draaien liet, neen — ze wilden niet wijken, ze kwamen altoos weer terug. Ze deden hem pijn, ze maakten hem angstig.

Zijn hoofd werd zwaar, of — was het zijn hoofd niet? Neen, hij voelde pijn in zijn maag, of — neen, 't was, alsof iemand hem in de rug kneep, of . . .

Hij *kon* niet opletten bij zijn werk.

Hij schreef zelfs de helft van de ene som onder de helft van een andere.

Meester merkte het. Hij keek Hein met zijn doordringende

ogen aan en zei: „Hein! Als ik het deurtje van je hart open deed, kwamen er lelijke dingen over de drempel, Hein” . . .

Hein kleurde, boog zich diep over zijn werk.

Wat wist meester nu van dat alles? Niets immers. En 't was niet wáár ook. Wel neen, hij had immers niets kwaads bedreven. Dat kwartje, nou ja. Dàt was immers eerlijk *gekregen* . . .

„Wat is er, Hein?” vroeg Jaapje, die naast hem zat, nieuwsgierig.

„Ach, jô, niks!” snauwde Hein. Hij krabbelde weer in zijn schrift. En daar kwam „de zwarte” weer aanspringen, en Ouwe Bram en Rinus en 't stokje ook. O, dat stokje werd een knuppel, een boom, een rode toren, die zou vallen bovenop Hein.

„Hein, je zit wéér te suffen!” waarschuwde meester.

Hein had een slechte dag op school.

Tussen de beide schooltijden in had hij thuis niet naar het rode stokje willen zien en toch was hij de tuin ingegaan, ja, daar stond het nog. Hein rilde en liep weg.

O, hoe kwam het nu toch, dat hij zichzelf zo beangst voelde. O, het werd hoe langer hoe erger! Vader en moeder praatten onder het eten over Ouwe Bram. Moeder had medelijden. Vader ook, maar hij meende, dat de misdadiger zijn straf waard was. Waarom moest de oude dan ook zijn ziel bezondigen door diefstal en brandstichting?

„Maar . . . ik begrijp het toch niet goed,” zei vader. „Arme kerel! Hoe komt hij er toe? Die Rooie Rinus, die hem aanbracht, lijkt mij in staat het *zelf* te doen. Maar . . . de bewijzen getuigen: de gouden ketting, het harde weglopen...”
Wat schoot daar opeens een groot stuk aardappel bij Hein naar binnen; 't wilde niet weg, of — was het een schrik, die kropste in zijn keel? Hij hoorde het zo vreselijk duidelijk door

zijn vader zeggen: „Die Rooie Rinus lijkt mij in staat het *zelf* te doen.” Zou dat waar kunnen zijn? „Neen, neen, neen!” dacht Hein angstig, „maar Rinus had zo geheimzinnig gedaan bij Bram’s huisje die Zondagavond, maar toch. . . . neen, neen! *Ouwe Bram*, hoor! *die* had het gedaan, wel ja! Natuurlijk!”

Hein’s ouders merkten niet, dat hun jongen, die anders voor geen kleintje vervaard was, zo weinig at. Na het bijbellezen stormde hij weg, weer naar school.

En daar begon het gemartel opnieuw.

„Die Rooie Rinus lijkt mij in staat het *zelf* te doen,” hoorde hij nu telkens. Onophoudelijk moest hij denken aan wat die Zondagavond was voorgevallen bij Bram’s huisje. Alles herinnerde hij zich nu, èlk woord, dat Rinus gezegd had, het kijken van zijn ogen, het lachen van zijn mond, het grijpen van zijn handen, alles, àlles! En die pijnigende gedachte terug te drijven, ging niet. Neen, àl duidelijker kwam ze weer: „Wat zou die Rinus toch in Bram’s huisje hebben gedaan? Iets *bijzonders*, dat was zeker, want anders zou hij niet zo vreemd en verschrikt zijn geweest en — ook zeker geen kwartje hebben weggegeven. Iets *slechts* misschien wel. Maar wat dan? Zou Hein ’t eens aan Proes vertellen. . . . Neen, neen, o neen! Rinus was Hein’s *vriend*, wel zeker, en hij had zo maar een kwartje weggegeven; neen hoor, dat zou lāf en vals en trouweloos zijn, neen hoor, hij zou zijn vriend *niet* verraden. Hij had ’t hem beloofd en hij zou zijn woord houden ook. Vast!”

„En — waarom ook niet? *Ouwe Bram* had immers de brand in Dorrestein’s hoeve gesticht. Hein had hem bleek en verschrikt het grienddijkje zien opstropelen en de burgemeester had de ketting in Bram’s huisje gevonden. Wel zeker, *Bram* was de schuldige. . . . *Bram!*”

Maar Rinus dan? Wat betekende dan dat gluiperige gedoe van de jongen. . . .?

Hein moest nablijven die middag.

„Hein!” zei meester ernstig, „Hein! je hebt wat in je hart, dat niet goed is, jongen. Ik zie het duidelijk aan je. Maar als je 't je moeder of je vader of mij niet zeggen durft, vertel het dan maar vanavond op je knieën voor je bed, in de stilte. . . . Je begrijpt me, hè?”

Hein voelde tranen branden achter zijn ogen. Hij liep weg, lomp, zonder groeten. Maar meester begreep dat, — hij vergaf hem. . . .

's Avonds hadden de jongens de napret van het opzienbarend geval. Een troepje had zich samengetrokken bij het arrestantenhok, waarbinnen Bram, na door de burgemeester die morgen verhoord te zijn, weer was opgesloten. Hein sloot zich bij hen aan. Thuis kon hij het niet uithouden. Zijn moeder had nog niets bemerkt, maar telkens, wanneer ze iets tegen hem zei, schrok hij.

Nu, bij de jongens, werd dat beklemmende gevoel wel een beetje minder. Wel ja, ze maakten doller pret, ze bommerden op de deur, ze klommen bij het raampje, waardoor ze toch niets konden zien, ze joelden en schreeuwden en scholden. Binnen klonk een somber gebrom.

Hein deed mee, hij bonsde ook wild op de rammelende deur; hij bonsde zó hard en zó lang, dat hij het bonzen van het hart daar binnen in hem niet meer voelde. Hij danste en schreeuwde; hij schreeuwde zó hard en zó lang, dat hij het fluisteren daar binnen niet meer hoorde.

„Als Rinus nu maar niet komt!” . . . 't Bonsde, 't fluisterde toch weer even fel daar binnen.

Vooruit! dansen en springen, schreeuwen en schelden maar,

dan zou die stem van zijn hart wel zwijgen. Toe maar, nòg wilder, anders hoorde hij haar weer. Toe maar! . . .

„Proes! Proes!” schreeuwden opeens enkele jongens. De bende stooft uiteen. Ze verzamelde zich weer bij de kerk. Daar kwam Rinus ook aanslenteren, met de handen in de zak, een sigaret tussen de lippen.

„Ah, Rinus!” schreeuwden de jongens hem tegemoet. Hij was de held van de dag.

„Ik werk vandaag nie, da's vast!” lachte Rinus, „ik heb nou een lui leventje, het hele nest is nou toch verbrand, da's vast! . . . Zeg,” liet hij er ineens op volgen, „gao jullie meê naor 't huis van d'n ouwe dief?”

„Ja, ja!” riepen de jongens. „Ja!” riep Hein ook, maar die vreemde vrees wrong zich heftig door zijn lijf.

Toen werd hij boos op zichzelf; ook op zijn eigen bangheid. Hij stampvoette even en schreeuwde toen, als wilde hij zich wreken: „Ja, ja, vooruit! vooruit!”

De jongenstroep rende weg. Rinus liep met Hein voorop, de dorpsstraat door, de straatweg een eindweegs langs en dan het in de avond duistere grienddijkje op.

Dapper renden ze door, soms hun stokken dreigend in de hoogte zwaaiend. Zelfs Jaapje liep mee, al kon hij nu juist niet vinden, dat hij erg rustig was, maar Hein was bij hem. Daarom durfde hij.

De moedige schaar naderde het huisje, dat zich als een donkere plek tekende tegen de vale lucht. . . . Moedig gingen ze ten strijde, wel twintig sterke jongens met dikke stokken; ten strijde tegen een eenzaam, oud huisje, waarin niemand woonde.

Rinus bleef wat achter, morrelde aan zijn schoen, maar Hein rende door. Zijn wangen gloeiden! „Hij zou, hij zou, . . . die Ouwe Bram was de schuld van alles, ook van zijn straf op school, ook van die vreemde bangheid, . . . hij zou, hij

zou!" . . . Wild sloeg hij met zijn stok op de deur. Zijn makkers juichten hem toe en wilder sloeg hij, als kon hij zo die stille angst wegslaan, en de anderen beukten ook de wrake deur: ze vloog knerpend open.

Even weken de jongens terug. Zou er soms iemand binnen zijn, 't was akelig donker. Neen, toen duwden ze elkander het huis in: één stak een lucifer aan. . . .

Rinus was weggeslopen achter het huisje, daar snuffelde hij rond. „Gelukkig!” mompelde hij, terwijl hij van tussen het gras een koperen tabaksdoos raapte, en meteen was er de blijde gedachte: „Gelukkig, die was ik Zondag hier verloren, nou weet niemand, dat ik hier geweest ben, . . . dan alleen die lelijke aap, die Hein Hoevers, maar als-t-ie wat zeggen durft! . . . als-t-ie *durft!*”

Binnen in het huisje rommelden de jongens alles dooreen; een ruit rinkelde neer.

Toen werd 't Hein toch te machtig. Hij had geschreeuwd, maar hij had dat stemmetje van binnen niet kunnen verjagen; hij had geslagen, maar dat stemmetje was niet gevlucht, hij had . . . gevloekt, maar 't stemmetje had al duidelijker, al heviger geroepen . . .

Hein rende naar buiten door 't achterdeurtje. . . . Even stond hij verschrikt stil. Wie was dat? Dáár tussen de te drogen hangende visnetten? Kijk, wie is dat? Hij haalt iets uit de zak, heel voorzichtig. Hij bekijkt het, maar hij schijnt het niet goed te kunnen zien. Hij houdt het schuin terzijde van zich: nu valt het flauwe schijnsel van de halfverscholen maan er op. . . .

Kijk, wat is dat? . . . Een. . . . een. . . . een *gouden horloge*, ja duidelijk, zie maar! En wie is de donkere gestalte?

Toen herkende Hein die gedaante plotseling: 't Was Rooie Rinus. . . .

Hein voelde zich bleek worden en duizelig.

„Jongens, jongens, pas op!” werd er geschreeuwd, „een

fiets!" De rumoermakers vluchtten weg, want langs 't dijkje naderde het zwevend licht van een fietslantaarn. Een boer reed weldra de jongenstroep, die snel naar buiten, naar het dijkje was gestormd, voorbij, maar voor de belhamels was nu 't aardige er toch af. Zij slenterden naar 't dorp, Rinus in 't midden. Hij deelde cigarettten uit.

Hein was al weggerend, in vliegende vaart, vèr voor de fiets uit. . . . En achter hem gleed het lantaarnlicht door het duister. . . . Neen, neen, voor Hein was 't geen fietslicht, voor Hein was 't een groot, vurig oog, dat hem vervolgde. . . . In wilde angst holde Hein door. . . . O, hij zag, hij voelde 't tòch wel, al dichter naderde het, het vreselijk dreigende, vlammen-de oog uit het diepe donker. Weg, weg. . . . Het klamme zweet stond Hein op 't gelaat, zijn hartslag klopte woest in zijn keel. . . . Weg, weg. . . . o, weg van dat. . . . dat. . . . dat oog. . . . Weg, weg, . . . 't oog van de boze!

Hein smakte bij zijn moeder binnen, gilte het uit van onbegrepen angst. Het goede mens staarde haar jongen verschrikt aan: „Hein! Wat?”

„O! Niks! niks!” brulde hij angstig. . . . „Niks!” Hij stormde naar boven. Zijn moeder, ongerust, ging hem dadelijk na. „Hein, zeg mij toch eens. . . .” Hein zweeg, hij slingerde, aldoor in vreemde angst, zijn kleren neer, en dook half ontkleed onder de dekens, kroop er geheel onder weg.

Zijn moeder was een wijze, goede vrouw. Zij schudde verdrietig het hoofd, ging naar beneden en mompelde:

„Straks. . . . als hij wat bedaard is”

En later, toen vader was thuisgekomen, vertelde zij Hein's vreemde binnenkomst en samen gingen zij naar de zolder naar hun jongen zien.

„Hij slaapt. . . . ja, zie maar,” fluisterde moeder. . . . „Kom maar, hij zal 't ons mòrgen wel vertellen.”

Zij had het fronsen van het voorhoofd van haar man gezien. „Kom maar, 't is wel goed, dat hij nu slaapt.”
Zij kende vader: hij was een beste en vriendelijke man, maar — driftig; en lelijke kwajongensstreken strafte hij streng. „Wat zou hij nu weer uitgevoerd hebben, de bengel?” zeide hij, maar toch fluisterend om Hein niet te wekken. „Nou, laat hem dan maar slapen; maar morgen . . .” Toen gingen beiden weer naar beneden.

Maar Hein sliep niet. Trillend van angst had hij zich slapend gehouden, zover mogelijk onder de dekens weggedoken. En toen het schijnsel van het kleine lampje in moeders hand hoog over zijn bed heenlichtend tussen zijn oogleden doorglorde, had hij wel willen ineenkrimpen . . .

„Als vader, als moeder hem riep, o, dan zou, dan zou — neen, *straf* was niets, *slaag* en *pijn* was niets, neen . . . maar dan zou hij moeten zeggen alles wat gebeurd was, alles wat hij wist, van 't kwartje, van 't horloge, van Rinus, van . . . o, dat zou verschrikkelijk zijn!” . . .

Tussen zijn oogharen door gluurde hij naar 't rosse lampeschijsel, dat nog even in grillige, grote vlakken langs het schuine zolderdak ijde en toen, al flauwer, in de nauwe trapopening verdween.

Beneden hing moeder het lampje weer in de gang ¹. Een vage schijn lichtte de trap op.

Hein had het licht zien verdwijnen. Het was een verademing voor hem en toch, o, hij had toch ook wel zijn vader en moeder willen terugroepen, hij had ze bij zich willen houden, dicht, heel dicht bij zich . . . Maar dat kon niet, want dan zouden ze vragen, en toch . . . 't Werd nu al donkerder op de zolder, 't werd nu al donkerder in Hein's hart. Toen hij zo stil lag, zag hij de toedracht der zaak duidelijk. Lang had hij de gedachte,

¹ Electrisch licht was er in het dorp nog niet.

die zich telkens aan hem opdrong, dat niet Ouwe Bram, maar Rooie Rinus de schuldige was, van zich gestoten — nu dèrfde hij dat niet langer. Neen, nu begreep hij, waarom Rinus die Zondagavond zo angstig gekeken had, toen hij zich verrast zag: Rinus had weinig goeds in Bram's huisje uitgehaald. Misschien had *hij* wel de gouden ketting van boer Dorrestein in Bram's kamer verstopt om zodoende de schuld op de oude te werpen, ja, misschien wel, en — zèlf had hij het horloge gehouden, het gouden, dat zo glinsterde in de maneschijn, straks. En Rinus had dat zeker gestolen van zijn baas. En 't geld uit de kast en de juwelen oorbellen van de vrouw waren ook niet terecht, zou Rinus die soms ook. . . . evenals het horloge. . . . o, vréselijk! En zou Ouwe Bram misschien *onschuldig* in het arrestantenhok zitten? Zou hij in de gevangenis komen, zou. . . .? zou. . . .? O, 't was, alsof het smartelijk verwrongen gelaat van Bram daar boven de rand van zijn bed uit kwam kijken; alsof de boeien rammelden. . . . Hein trok de dekens over zijn hoofd, kneep de ogen krampachtig dicht om te slapen, alsof die ogen konden slapen als het hart niet sliep.

Maar Hein's hart *kon* niet slapen. Daar fluisterde wel een sussende stem: „Hein, houd je mond, zeg niets, je mag je vriend, je trouwe vriend, van wie je nog wel een kwartje kreeg, niet verraden: zeg *nóóit* iets, niemand weet het immers, en Ouwe Bram? Wat kan je Ouwe Bram schelen. 't Is net goed voor die lelijke bullebak, dat hij opgeborgen is, nu kan hij de jongens niet meer slaan. . . . Zeg niets, Hein!”

En Hein lag even stil, al wat rustiger. Tot het dan opeens weer door zijn hoofd joeg: „Rinus is een dief en jij ook, jij nam een kwartje aan jij, jij. . . . *jij* bent de schuld, dat die oude man in de gevangenis komt, want jij, jij. . . . *jij* alleen weet wat er gebeurd is, *jij* moet het uitbrengen”. . . . Hein schokte door zijn bed. . . . Ssst! Beneden klonk moeders zachte stem.

Zou ze weer naar boven komen? Neen, ze haalde het lampje weg. Ze ging naar bed . . .

Toen was de flauwe lichtschijn, die van beneden door de trap-opening heen naar boven schemerde, verdwenen; toen was het plotseling troosteloos donker geworden, toen krampte de angst Hein's hart inéén.

„Moeder, moeder!” had hij willen gillen, maar de kreet kropte in zijn keel. Nu was 't ineens, of allen hem voor altijd verlaten hadden, of hij nu alleen werd gelaten in die vreselijke duister, of hij daar nu altijd in blijven moest en het licht nooit weerkeren zou. Zijn armen sloegen boven het dek . . . Er uit, er uit moest hij, weglopen naar zijn moeder, . . . er uit, wèg uit die angstige duisternis . . . Maar de angst bedaarde weer. Het kleine zoldervenster glansde in de vale nacht . . . Hein zat op z'n knieën in 't bed. En daar hoorde hij weer de woorden van zijn meester: „Als je 't je moeder of je vader of mij niet zeggen durft . . .”

Toen boog hij 't hoofd diep in 't kussen en trachtte te bidden. 't Werd een wonderlijk, verward gebed, maar 't werd een góéd gebed: 't was immers een angstig roepen tot de Heer, een innig smeken tot Hem, die alleen uitkomst geven kan. 't Was een gebed des harten, in benauwdheid tot God opgezonden. En de Heer, die weet, wat leeft en roept ook achter de verwarde, onduidelijke woorden, de Heer hóórde het angstig vragen van de kleine jongen met zijn donker hart op die donkere zolder . . .

„Onze Vader, die in de hemelen zijt . . . ik ben zo bang . . . Ik ben zo slecht . . . ik heb een kwartje begraven . . . maar ik durf niets te zeggen; dan moet ik Rinus verraden en . . . ik ben zo bang . . . o, lieve Heer Jezus, vergeef ons onze zonden . . . ik ben zo bang . . .

Ouwe Bram zit in de gevangenis . . . en Rinus zal zo boos

„Als je 't je moeder of je vader niet zeggen durft...”

zijn, en ik. . . . o, ik weet het niet, ik weet het niet, o, onze lieve Heer, ik weet het niet, ik weet niet, ik. . . .”

Toen kwamen de tranen, de brandende tranen. Wild schokte zijn hoofd op en neer in het kussen en hevig snikkend kreunde hij maar: „ik weet het niet, o, o, o, ik weet het niet. . . . ik ben slecht, slècht! ik ben een dief. . . . o, ik weet het niet, ik weet het niet.” Maar de hemelse Vader weet ook, wat tranen vertellen. Hij kent het geschrei. Hij *hoorde* Hein.

En Hein werd rustiger. Wel vloeiden zijn tranen en hikte zijn adem, maar 't was, alsof met die tranen ook zijn angst vloeide.

„Here Jezus!” bad hij, „ik zal het kwartje toch teruggeven en dan zal ik, dan. . . .”

Toen kwam de vraag weer: „Moet ik dan mijn vriend verraden?” Maar nu pijnde de angst niet meer zo hevig. Hein kon nu rustiger nadenken. En hij zag Ouwe Bram weer tussen de veldwachters: hij zag dat wanhopig kijken van zijn ogen, hij hoorde zijn hijgende adem. En het grote medelijden kwam terug in Hein's hart, dat was nu als een stille vreugde.

„Ik zal het zeggen!” snikte Hein opeens, „ik zàl het zeggen. Here Jezus, ik zàl het zeggen tegen Proes, dat van Rinus, . . . en van mijn kwartje ook. . . . O, laat U Bram dan uit de gevangenis komen, als 't U blijft. . . . ik zàl het zeggen, ik ben niet bang meer voor Rinus en niet voor andere jongens, die zullen zeggen, dat ik een flauwerd ben, omdat ik mijn vriend verklapte. . . . O, het móét, ik zal het zèggen, Ouwe Bram is zo ongelukkig. . . . ik zàl het zeggen!” En stiller werd Hein's hart, kalmer zijn denken. Het grote woord was er uit voor God, maar nog niet voor de mensen. Hein voelde, dat dit nog heel moeilijk zou zijn en hij bad: „Onze Vader in de hemel, help mij, dat ik niet bang ben, dat ik goed durf en dat Ouwe Bram uit de gevangenis komt! Amen.”

Toen legde hij zich neer, heel stil, om te bedenken, hoe hij zijn plan uitvoeren zou, hoe hij aan Rinus zijn kwartje zou teruggeven, hoe hij hem zeggen zou, dat hij aan Proes vertellen ging, wat hij wist, en dat Bram onschuldig in de gevangenis zat. . . . En hoe hij ook aan zijn vader en moeder zou zeggen, wat er gebeurd was. Als *vader* het hoorde van dat kwartje. . . . „Nee, nee, nu niet meer bang zijn. . . . ik zàl het zeggen!” fluisterde Hein zacht voor zichzelf. En als een zieke, die de hevige pijnen voelt minderen, zich voorzichtig ineen kromt, en roerloos blijft liggen, bang dat het lijden weerkomen zal, zo lag Hein doodstil, de handen gevouwen bij zijn hoofd, de ogen gesloten. Zo sliep hij eindelijk in.

V. OVERWONNEN

„Hein! Hein! jongen, 't is tijd!” riep moeder.
Hein schrok wakker. Dommelig nog wendde hij zich om,
geeuwde en rekte nog wat. . . . dook plots weer in elkaar.
Daar wàs die oude angst weer!

Voorzichtig, als de zieke, die ontwaakt en angstig voelt, of de
pijnen ook voorgoed geweken zijn, zo had Hein de nu zonnige
zolder langs gekeken en ach. . . . die oude pijn brandde weer
op.

Ja, vannacht, toen het scheen, alsof God dicht bij hem was,
en hij Hem alles vragen en zeggen mocht, toen, ja, tóén was
het gemakkelijk geweest te denken: „Ik zal alles gaan ver-
tellen!” maar nu?

Even kneep Hein de ogen stijf dicht, kroop diep weg onder
de warmende dekens, zo had hij wel voor al die bange
dingen, die komen moesten, willen wegkruipen, hij had wel
door willen slapen, stil en vergeten in donkere dromen. . . .
liever dan nu naar Proes gaan. . . .

Maar neen, wild, half-kwaad op zichzelf, smeed hij zijn
dekens weg, een flinke sprong en hij stond vóór zijn bed. Even
balde hij zijn vuisten, mompelde: „Laat Rinus maar ko-
men!” Zijn ogen keken moedig de zonnige wereld in, ze
zeiden nu ook: „Het zal, het zà!”

Hein knielde neer om zijn morgengebed op te zeggen en toen
dit geëindigd was, fluisterde hij er nog achter: „Here Jezus,
vergeef ons al ons kwaad, van Rinus ook en maak, dat ik alles
goed durf te zeggen. . . . Amen!” Hij ging naar beneden.
Zijn vader was al uitgegaan. Zijn moeder was druk met kleine
Mies. Toch keek ze Hein met haar zachte, donkere ogen door-
dringend aan. Hein kleurde. . . . Moeder vroeg niets, ze keek
maar. Hein werd onrustig. En opeens vloog hij naar zijn moe-
der toe, greep haar om de hals, zo wild, dat Mies, die vóór

moeder stond, omtuimelde, — en fluisterde haar in 't oor: „Moe, moeder, ik heb kwaad gedaan, maar ik zal 't niet weer doen en . . . en . . . ik zal 't gaan zeggen en . . . ik zal 't u . . . u vanmiddag wel vertellen . . . ja?” . . .

Moeder greep Hein's hoofd tussen haar handen, haar ogen keken diep in Hein's kijkers, maar — nu kon hij die blik wel weerstaan . . . „Ja, ik *zal* het zeggen,” dacht hij in zichzelf weer, om maar sterk te blijven.

„Goed, Hein. Vanmiddag!”

Hein at haastig en rende naar de tuin. 't Rode stokje wenkte, maar 't wenkte vriendelijker. Hein dolf zijn kwartje op, wreef het schoon en ging het dorp in.

Waar nu het eerst heen? Naar Proes? Naar de burgemeester? Neen, dat was zo'n deftig heer, dat durfde Hein niet goed; naar Rinus . . . ?

„Ja, naar Rinus het *eerst*. Die moet weten, wat ik ga doen. Als ik hem *stilletjes* verklapte, dat zou lelijk zijn, maar ik zal 't hem eerlijk zeggen en hem zijn kwartje teruggeven, ja, dat zal ik doen,” dacht Hein, „maar . . . hij zal wel erg boos zijn!”

Waarschijnlijk zou Rinus bij baas Dorrestein zijn in de oude schuur, die de boer zolang betrokken had, tot zijn huis weer was opgebouwd. Hein zou hem gaan roepen. Hij behoefde niet ver te lopen: even buiten het dorp, op de grintweg, die langs Dorrestein's verbrande hoeve liep, zag hij Rinus al komen aanslenteren, een cigaret weer tussen zijn lippen . . .

Hein beefde, hij voelde, dat hij bleek werd. *Nu* ging 't gebeuren.

Hij schudde 't hoofd, als wilde hij een opkomende bangheid afschudden. Hij klemde de tanden oopen, hij balde zijn vuisten in zijn zak en spande zijn ogen zo sterk mogelijk om Rinus vlak in 't gelaat te blijven zien . . . „Niet neerslaan je ogen,” dacht hij, „kijk hem aan, eerlijk en vast . . .”

„Woar mô-je na toe?” vroeg Rinus; er was een wantrouwen in zijn stem. Telkens, wanneer hij Hein zag, be kroop hem het onaangename gevoel van schuld, en verborgen vrees.

„Naar jou!” zei Hein, zijn stem trilde een weinig, maar forser en vaster liet hij er een stroom woorden op volgen, als wilde hij nu maar ineens van zijn last bevrijd zijn: . . . „Ik ga 't zeggen, hoor! . . . jij hebt het horloge gestolen, ik heb het gezien, . . . en Ouwe Bram zit *onschuldig* in de gevangenis. . . . ik zal 't gaan zeggen, want dat is vals. . . . hier heb je je kwartje terug, dat wil ik niet houden, Ouwe Bram is onschuldig. . . . *jij* hebt de brand. . . .”

„Je lieg-et!” snauwde Rinus opeens Hein vlak in 't gezicht. Hij greep hem in de schouders en schudde hem woest heen en weer. „Je lieg-et! Je lieg-et!”

Rinus keek Hein woedend vals aan, maar diep in zijn ogen leefde een grote angst. Wat moest hij doen, om dat naderend onheil af te wenden? Opeens begon hij te schaterlachen; hij liet Hein los, sloeg van schijnbare pret wild met zijn handen op zijn knieën, en lachte: „Ha, ha, ha, die is leuk, nou, da's vast, die is leuk, ha, ha, ha!” maar in zijn gluisperig loerende ogen leefde toch aldoor die geheime angst.

„'t Is tòch waar. . . . Ouwe Bram is onschuldig. . . . *jij* hebt het gedaan. . . . ik ga 't zeggen, hoor. . . . hier is je kwartje. . . . hier, neem het nou aan. . . .”

Rinus zag nu, dat Hein 't meende, en de angst in zijn ogen groeide. Wat moest hij doen? Die jongen neerslaan, hem trappen en knippen en beuken? . . . O, hij wilde die knul wel. . . . als hij maar durfde! Neen, eerst wat anders nog! Hij lachte zo vriendelijk hij kon. Hij kwam dicht bij Hein, greep hem vertrouwelijk bij de arm en fluisterde:

„Hoor-es, Hein!” Hein sidderde onder die greep, hij rook de tabaksadem van Rinus vlak bij zich.

„Hoor-es! . . . Hier hoor, dat is voor jou en je mag het

kwartje ook hou-en, da's vast. . . . Hier, pak-aan, maar niks zegge, hoor! Als je me verraait, ben je een flauwe knul. . . . Hier dan!"

In Rinus' vuile hand glinsterde een gulden.

Hein rukte zich los, maar weer greep Rinus hem vast. Rinus zag, dat de knaap meende, wat hij zei, hij zag het aan zijn beraden ogen, aan zijn opeengeklemdde lippen. Zou hij hem tegen de grond slaan? hem ranselen? Neen, *nog* niet! En vleiend fleemde zijn stem weer dicht aan Hein's oor: „Toe nou, Hein, zeg nou niks, anders ben ik er bij, toe nou, Hein. . . . hier dan, jô, neem nou aan! Niet genoeg? Hier dan, een rijksdaolder. . . . kom nou, zeg nou niks, hier dan nog een. . . . twee rijksdoalders. . . . ja? Doe je 't nou niet? Och asjeblijft, doe het nou niet!"

Hein's ogen weifelden. Niet om die blinkende schijven, dat was ver van hem, maar even kwam er medelijden in zijn hart, medelij met de smekende jongen. Hij zag de angst in de ogen van Rinus, hij zag het beven van zijn hand. Toch schudde hij heftig neen! „Neen, 't is vals, Ouwe Bram heeft 't niet gedaan, neen, ik moet, ik *moet* 't zeggen." Rinus keek wanhopig rond. Zijn woede was bijna niet meer in te houden. Hij schreeuwde Hein gedempt in 't oor: „Jô, wat mô je dan? Wil je dan alles hebben? Jô, zeg dan op, wat wil je dan. . . . mô-je nog méér hebben? Hier dan, neem het horloge maor, vooruit, jô. . . . neem dan!" En al woedender bulderde hij Hein toe:

„Neem je 't niet, ongeluk? Je *zal* het nemen. . . . hier!"

„Neen!" schreeuwde Hein terug. . . . „ik *wil* niks hebben, niks, niks. . . . laat me door!" Hij wilde weglopen.

Toen Rinus dit bemerkte, greep hij Hein woest in de nek en met een forse zwaai smakte hij hem over de weg. Het kwartje rolde in 't gras.

„Jô, zeg dan op, wat wil je dan?”

„Hier, ongeluk! . . . Ik sla je dood! Da's vast, je wou me nemen, hè! Ik zàl je, ik zàl je . . .”

Hein was even geschrokken, doch ook even maar. Snel stond hij weer op z'n benen, zijn vuisten klaar. Ah! hij kon makkelijker vechten tegen Rinus' sterke *knwisten*, dan tegen Rinus' *smekende stem* . . . en overmoedig tartte hij: „Sla maar op, ik zeg het tòch!” . . . Maar — wat moest de twaalfjarige jongen beginnen tegen de veel forser, veel sterker aanvaller, die van woede en van angst niet meer wist wat hij deed?

Wild greep Rinus zijn slachtoffer weer vast, het horloge kletterde neer op de weg, — en hoe moedig Hein zijn vuisten ook gebruikte, hoe woest hij trapte en sloeg, Rinus, door woede en wanhoop aangevuurd, stompte en beukte de kleinere knaap wéér tegen de grond.

Hein schreeuwde, maar niet van vrees of pijn. Hij schreeuwde maar: „Ik zeg het tòch, ik zeg het tòch, *ji* bent de dief. Ouwe Bram niet! . . . Ik zeg het tòch.” En *heftiger* nog probeerde hij zich te verweren.

Daar kwam waggelschokkend een zwaargeladen mestkar aanrijden op de grintweg, de voerman in blauwe kiel naast het paard.

Rinus ontstelde; wanhopig zag hij rond. Hij hoorde reeds het knerpen van de wielen, de doffe stomp van de paardepoot.... Als de voerman hoorde, wat Hein uitschreeuwde, dan was de hele zaak verloren, dan zou Proes komen, en de gevangenis, dan . . . O, die schurk van een Hein! . . . *Die* maakte hem ongelukkig. O! 't kon hem nu niet meer schelen ook. . . . alles was nu toch verloren. . . . 't Knerpend wielgeknars pijnigde Rinus' hersens.

Hein was halverwegen opgeworsteld. Toen eensklaps flikkerde hem een klein mes voor de ogen. Hij zag, dat Rinus het ophief en het hem in de keel wilde stoten. . . . Zijn arm ving de steek op. . . .

Hein tuimelde weer neer onder de krachtige stoot, schreeuwde nu woedend: „Ik doe het toch, tòch!”

Rinus uitte een kreet van verbeteren woede. . . . de wielen! de wielen! de blauwe kiel. . . . toen sprong hij over de sloot en rende de weilanden in.

Hein was opgesprongen. Een vreugde doortrilde hem. Nu was het *moeilijkste* gebeurd! Hij had Rinus gewaarschuwd en juist *dit* woog hem het zwaarste. Ja, nu kon hij naar Proes gaan en naar de burgemeester, nu wist Rinus wat er gebeuren zou, hij had het hem eerlijk verteld. . . . Nu was het toch niet vals meer. . . . of wel? Neen. . . . neen. . . . Ouwe Bram zat nog altijd in het hok!

Hein rende weg. Langs zijn arm sijpelde langzaam een dun straaltje bloed, hij voelde 't niet; van onder zijn kleren sijpte het over zijn hand, hij zag het niet. . . . Weg, weg! De voerman in de blauwe kiel trok even de leidsels strak toen hij op de plaats der worsteling aankwam. Hij raapte verbaasd het gouden horloge met het versplinterde glas op, en stak het bij zich.

Toen het die avond schemerde, zat Hein in de kleine woonkamer tussen de bloempotjes door naar buiten te turen. Hij had een oude, versleten kiel aan, want op de rugleuning van moeders stoel hing zijn schoolblouse te wachten, totdat naald en garen het gat in de mouw weer zouden onzichtbaar maken. Hein mocht zijn Zondagse pak niet aantrekken: de oude kiel was stuk en dus — Hein moest binnen blijven. Voor het huis speelden Jaapje, Huug en nog een paar andere jongens „*bok-sta-vast*” en telkens, wanneer een onhandige springer van de op elkaar hangende tros jongens aftuimelde, straalden Hein's ogen, hij rekte zich uit om beter te kunnen zien, zat op zijn knieën op de stoel, zijn neus platgedrukt tegen de ruiten... Plotseling staakten de jongens hun spel. Dikke Huug, die de

beurt van springen had, bleef verbluft staan kijken, de anderen drongen zich bij hem tegen het hekje aan, Jaapje verschool zich achter Huug's dikke rug. En achter de ruiten stommelde eensklaps een stoel om en een kreet, half verschrikt, half blij klonk: „Ouwe Bram. . . . moe. . . . moeder, Ouwe Bram!”

„Ouwe Bam!” kraaide Mies, die onder de tafel met haar oude pop zat te spelen. Ze hoorde Hein roepen en praatte hem na. Zonder op te kijken speelde ze door.

En langs het huisje sukkelde de oude heen. Even, toen hij de saamgeschoolde jongens merkte, stond hij stil, balde zijn vuist en gromde woedend zijn onverstaanbare klanken.

De jongenstroep stoof uiteen. Ouwe Bram sukkelde door, het hoofd diep gebogen, de armen slap hangend langs het lijf. Hij gromde, gromde maar

Hein was achteruitgeweken, alsof hij bang was, dat Bram hem zien zou. Toen de oude verdwenen was, zei Hein, en nu schitterde een grote blijdschap in zijn ogen: „Moe, nou is Ouwe Bram uit het hok, nietwaar? Nou is hij weer vrij, heerlijk, hè moe?”

Moe knikte haar jongen toe. Haar zachte ogen glansden. Hein las een stille goedkeuring in haar blik.

„Moe, bent u niet boos, dat mijn blouse stuk is?”

„Nou. . . . niet erg, hoor!”

„Lekker, hè moe, dat Ouwe Bram nou vrij is, hè? Zou hij ook niet erg blij zijn?”

„Misschien wel!”

„Moe, mag ik naar bed?” vervolgde Hein eensklaps.

„Nu al?”

„Ja, moe, mag ik?”

„We hebben al gegeten, ga dan je gang maar. Morgen vroeg op, hoor! Je moet maar weer eens worteltjes trekken. . . . En geen rode stokjes meer planten, hè?” Hein kuste zijn moe

goênacht en stormde naar boven. Vlug waren zijn kleren uitgetrokken en met een harde bons viel hij op zijn knieën voor het ledikant neer. Hij hijgde nog van de haast. O, hij was zo blij! Zó blij, dat hij wel had willen springen en dansen en wel iedereen om de hals had willen vliegen en — ook zó blij, dat hij wel heel stil in een hoekje had willen gaan zitten en zachtjes zeggen, wel honderdmaal: „Ouwe Bram is vrij, Bram is vrij. . . . en ik ben niet bang meer, ik ben blij, blij!” Zó blij, dat hij het daar beneden in het half-duistere kamertje niet meer uithouden kon, neen, hij moest zijn ogen sluiten, want daar achter brandde het, brandde het van blijdschap. . . . hij was zó blij, dat hij het ook aan God moest vertellen! Die deed alles, Die had ook *dit* gedaan, Die had hem zo blij gemaakt! „Ouwe Bram is niet meer in de gevangenis, hij is er uit, hij is vrij!”

Hein zei zijn avondgebed op, vlug en prompt, alsof hij haast had ook dat andere nog te zeggen. Toen brandden er een paar tranen zijn ogen uit en heel zacht fluisterde hij: „O, lieve Here Jezus, ik ben zo blij, dat Ouwe Bram niet meer in de gevangenis zit, en dat ik alles verteld heb. . . . en dat ik niet bang meer ben. . . . ik dank U. . . . ik dank U heel erg! Onze lieve Heer, vergeef al het kwaad, dat ik gedaan heb en van Huug ook en van Jaapje ook en van de andere jongens ook. . . . en van Rinus, ja van Rinus ook. . . . ik ben zo blij, zo blij, zo heel blij en ik zal altijd veel van U houden en van vader en van moeder en van Mies ook en van allemaal! Amen!”

Toen dook hij vlug onder de dekens en knuffelde zich behaaglijk in elkaar. Moe stak in de gang het kleine lampje aan, en de flauwe schijn, die naar boven lichtte, kwam nu als een vriendelijke groet naar de donkere zolder. . . .

Hein lag nog lange tijd langs zijn kussen naar de rosse lichtschijn te staren. Soms, even, kwam als een stroeve gedachte de

herinnering aan Rinus weer, en het weten, dat *hem* nu de straf, de grote straf voor diefstal en brandstichting wachtte; maar de blijdschap in Hein's jongenshart won het: „Ouwe Bram was *onschuldig*. . . . ik ben zo blij!” En toen Hein was ingeslapen, lag er een blijde glimlach om zijn lippen. Dat was de lach van zijn vrolijk hart, waaruit de stille vrede de droeve duister had verdreven.

Na de wending, die de geruchtmakende zaak van de diefstal en de brandstichting genomen had, werd deze door de dorpe-lingen weer druk besproken.

De eigenlijke toedracht kwam al spoedig aan het licht. Men vertelde elkander al dra, dat de jongen van Hoevers, de timmermansbaas, bij Proes was gekomen en beweerd had, dat niet Ouwe Bram, maar Rooie Rinus de schuldige was. Vrouw Proes had de jongen, die een diepe steekwond in de bovenarm had opgelopen in een worsteling met Rinus, verbonden.

Proes had dadelijk de burgemeester kennis gegeven van het bericht en ogenblikkelijk was het bevel gekomen Rinus te arresteren.

Maar de vogel was gevlogen. De omtrek van het dorp was tevergeefs afgezocht, er was opsporing gevraagd in de naaste dorpen en grote steden, maar zonder goede uitslag nog.

Ook was er een onderzoek ingesteld naar Rinus' bezittingen, die zich in de schuur bij boer Dorrestein bevonden, en toen waren voor Rinus' schuld verpletterende bewijzen aan het licht gekomen.

Men had in de kist, waarin hij zijn goed en verdere eigendommen bewaarde, twee grote appels gevonden en deze er ook weer ingeworpen, toen één er van plotseling opensprong en het bleek, dat in een uitgeholde ruimte een stukje van een rode zakdoek stak. In dat doekje zat veilig verborgen één der juwelen oorbellen van de vrouw. De andere appel verborg de

tweede. De appelhelften, die maar zover dit nodig was uitgehold waren, bleken op een kunstige wijze in elkander te sluiten.

Boer Dorrestein vertelde toen, dat hij vaak gezien had, hoe handig Rinus *sluitappels* kon maken. In de stem van de boer had toen een lichte aandoening geklonken. Hij was geschrokken, toen hij van Rinus' schuld hoorde, want hij had de jongen veel goeds gedaan en zag nu zijn medelijden zó beloond. Rinus was enkele jaren geleden als een arme zwerfeling op het dorp aangekomen, zijn moeder was dood, zijn vader voor diefstal naar Amerika gevlucht, en het echtpaar Dorrestein had uit medelijden de jongen tot zich genomen en hem altijd als een eigen kind verzorgd. De goede mensen leden erg onder Rinus' schreeuwende ondankbaarheid.

Tussen het dubbele kaft van een oud boek, dat in Rinus' kist lag verborgen, vond de politie de verdwenen banknoten van de boer. Het zilvergeld zocht men tevergeefs.

Maar het sterkste bewijs voor Rinus' schuld, ook aan de brandstichting, vond men in de zak van een oude werkbroom van de jongen. Daaruit kwam te voorschijn een grotendeels verbrande en met petroleum gedrenkte rode zakdoek. Hij was nat en bevuild en had klaarblijkelijk onder de as van het verbrande huis gelegen, was door Rinus, die ontdekking vreesde, er zeker onder weggehaald en verborgen. Vrouw Dorrestein herkende één van Rinus' zakdoeken.

De jongen scheen nog geen gelegenheid te hebben gehad, dit gevaarlijke bewijsstuk op veiliger plaats te bergen. Hebzucht en luiheid hadden de knaap tot de misdaad gebracht.

Ouwe Bram was opnieuw verhoord geworden. Evenals de eerste maal had hij botweg gezwegen; alleen wanneer in het verhoor het woord „brand” was genoemd, had hij angstig rondgekeken en tekenen van hevige onrust gegeven. De burgemeester, het vergeefse vragen moe, had eindelijk ge-

zegt: „De oude schijnt niet goed bij het hoofd te zijn. Er zijn nu geen redenen meer hem in arrest te houden, wij zullen hem op vrije voeten stellen. Eén zaak is nog niet opgehelderd, namelijk het angstig lopen naar zijn huisje, toen de brand was uitgebroken. We dienen die oude zonderling toch onder toezicht te houden, Proes!”

„Zeer wel, heer burgemeester! Je kunt nooit weten,” had Proes geantwoord.

En Ouwe Bram had, toen het schemerde, de vrijheid weergekregen.

Rooie Rinus heeft men nooit weergezien. Een knecht van boer Dorrestein vertelt, hoe de jongen eens tegen hem gepocht had, dat het niets moeilijk zou zijn te ontvluchten, wanneer men iets strafbaars gedaan had. „Je ging naar een grote stad en je verstopte je in 't ruim van een groot schip. Dat was gemakkelijk genôg. En dan kwam je midden op zee te voorschijn, dan was je een „blinde passagier”. En als je aan land kwam, in Amerika, sloop je stil weg. Dat kon best. Da's vast.”

Misschien is Rinus op deze wijze ontsnapt.

Maar zijn misdaad zal hij meedragen als een steen in zijn hart. „Da's vast.”

Die nacht, toen allen sliepen, zat in het donkere huisje bij de grote plas de oude, eenzame man nog roerloos aan zijn wrakke tafel, het hoofd moe in de handen geleund. Op zijn gelaat lag als versteend de trek van hevige bitterheid en diepe haat, zijn lippen mompelden half-gesmoorde verwensingen.

Hij had zijn huisje weergevonden en daarbinnen alles in grote wanorde.

Het poppekistje op de wieltjes lag onder de tafel geslingerd: een der raadjes was er af getrapt; het oude kinderjurkje hing gescheurd uit de bedsteê. . . .

Toen had de oude gestampvoet en geschreid, zijn vuisten gebald in machteloze woede — gesnikt van verdriet. . . . Nu lag het armelijke, gescheurde kinderkleedje voor hem op de tafel, en, zoals een moeder met droevige ogen ziet naar een bloedende wond in het lijfje van haar kind, zo staarde de oude naar de scheur in de verfrommelde jurk. Bitterder werd de blik van zijn ogen, smartelijker de trek om zijn mond.

Wie zou de oude, vereenzaamde troosten?

De koele nachtwind, die door de gebroken ruit naar binnen streek, streelde zacht Bram's zilverig haar. . . .

VI. DOMINEE LARENS

In de eerste tijd na Bram's vrijlating hadden de mensen minder smalend dan gewoonlijk over de oude gesproken, wat milder over hem gedacht; de jongens hadden hem ontweken of waren hem stilzwijgend voorbijgegaan, hadden nog eens even omgekeken, als hij voorbij was. . . . Vrouwen hadden hem gegroet; er was medelijden in haar ogen geweest.

Maar Bram merkte van die meerdere vriendelijkheid *niets*. Wantrouwend en somber ging hij zijn weg en nog norser dan voorheen wees hij elke toenadering af.

Het droeve voorval had de oude sterk aangegrepen: zijn haar scheen witter, zijn mond meer ingevallen, zijn hoofd dieper gebogen. . . . en — zijn hart was bitterder dan ooit te voren. „Die jongens! die jongens!” Dreigend gromde zijn stem, dreigend keken zijn ogen, dreigend krampte zijn vuist saâm, als hij ze maar zag, als ze te dicht zijn huisje naderden, als ze hem tegenkwamen, als ze hem schichtig aankeken en hem vreesachtig uit de weg gingen zelfs.

Die jongens, hij *haatte* ze. . . . en niemand wist waaròm. En

de vriendelijke stemming jegens de oude verslechterde al weer spoedig.

„Neen, aan Ouwe Bram is geen eer te behalen,” zei men, „de nijdigheid kijkt zijn ogen uit. Hij heeft toch zeker wel veel kwaad gedaan in zijn leven. . . . Ja, wie weet, wat er achter schuilt, wie weet!” . . . En er waren weer verzinsels gemaakt, boosaardig en dwaas, over de oude, die niemand begreep.

De dorpsjongens hadden ook al weer spoedig het stille ontzag voor Ouwe Bram verloren, toen zij merkten, dat hij nog grimziger was dan vóór zijn inhechtenisneming. Zij begrepen zijn vijandigheid niet.

Wel ja, waarom was hij dan ook zo'n ijzegrim? Waarom had hij Huug dan ook kort geleden zo geranseld met zijn stok, omdat de jongen bij 't bok-sta-vast springen per ongeluk voor Bram's voeten was neengerold? Waarom was hij dan ook de jongens zo woest komen weggagen, toen zij langs het vriendelijke speldevisjes vingen tussen het riet, en zij alleen aan hun visjes en helemáál niet aan Ouwe Bram dachten? Waarom dan ook? . . . Wel ja, omdat hij een nijdigerd was, een lelijke nijdas en dáárom alleen. Wel ja. . . . en ze *gingen* niet meer voor hem uit de weg, ze zouden hem sarren en pret met hem maken. Wel ja!

Ouwe Bram werd al eenzamer. Hij woonde in zijn huisje, alleen tussen het eentonig ruisen van de biezen en 't flakkeren van de wind over de plas, alleen met zijn verdriet, dat niemand kende, dan God alleen.

En niemand begreep hem.

Kort na Bram's vrijlating was dominee Larens de oude weer eens gaan bezoeken.

Hij had hem gevonden in somber gepeins verloren, tussen een stapel netten, die op herstel wachtten. De oude man was verschrikt opgestrompeld en in zijn ogen was een wantrouwi-

ge vrees gekomen. Dominee Larens' vriendelijke stem had Ouwe Bram trachten gerust te stellen, 't lukte niet: met schuwe blik staarde de oude zijn bezoeker aan, angstig, alsof er nu elk ogenblik iets ergs kon gebeuren. . . .

Van Hein Hoevers' eerlijke bekentenis, van de vriendelijke stemming der dorpingen had dominee gesproken, maar Ouwe Bram had daar niet veel van begrepen. Zijn arme ziel had te veel geleden en zijn arm hoofd had te veel gedacht aan dat éne, dat niemand wist. . . . de oude kòn niet veel meer begrijpen.

Van Gods trouwe Vaderzorg, van Jezus' liefde ook voor de grootste zondaren, van Zijn troost en hulp ook voor de diepst bedroefden, had dominee gesproken ernstig en vertrouwelijk, — en even, even wel was 't de oude man geweest, alsof die woorden een wonderzachte muziek zongen om zijn hoofd, alsof er een vreemde, stille vrede daalde in zijn ziel; even maar, zoals ook wel 's Zondagsmorgens het orgelspelen zijn hart verblijden kon; éven maar. . . . tóén had weer een wrede, nijldige trek van wantrouwen zijn gelaat vertrokken. Toch, diep in zijn ogen, was geen boosheid, was alleen angst en hulpeloosheid geweest.

En dominee Larens had wel gezien, dat Bram achter zijn grimigheid en zijn wantrouwen een grote smart verborg, hij had niet Bram's haat, hij had alleen zijn ellende willen zien.

„Bram,” zei hij en in zijn stem klonk een diepgevoeld medelijden, „Bram, je hebt verdriet, je hebt een groot verdriet en dat verdriet maakt je boos en wreed tegen de mensen en — nog erger tegen de jongens: het maakt je ook oproerig tegen God! Bram, dat mag niet. *Ik* behoef je verdriet niet te weten, als je 't mij liever niet vertellen wilt, maar God, Hij moet het *wel* weten. Bram, vertel je verdriet aan God. . . .”

Dominee naderde de oude man dichter en legde hem de hand op de schouder in stille vertrouwelijkheid. Toen — voer een

siddering door de oude heen, hij week terug en in zijn blik was de angst van een vaak gepijnigd dier, dat nieuwe marteling vreest

„Hè hè wat?” stiet hij uit.

Hij strompelde in wilde haast over zijn netten heen en liep de achterdeur uit naar het steigertje, waar zijn zwarte boot gemeerd lag.

Die hand, die hand op zijn schouder! Dat deed pijn, dat gloeide, dat brandde tot in zijn hart.

Wat was het? Waren het handen van veldwachters, die hem weer grijpen kwamen? Waren het valse klauwen, die zich sloegen in zijn vlees? Neen, 't was dominee's hand, ja, dat *wist* hij wel en toch, toch neen, 't was valsheid, bedrog

Wie durfde hem, de Ouwe Bram, nog aanraken? Niemand immers, neen, men schuwde, men vreesde, men haatte hem... en hij zelf haatte ze ook, allemaal. Niemand had hem immers aangeraakt in de lange jaren, die waren heengegaan, niemand en nu? Hoe gloeide de druk van die hand op zijn schouder, hoe brandde die druk op zijn hart.

„Hè? Weg!” kreunde hij; hij stapte in zijn boot, stiet van wal en roeide weg, in wilde haast

Dominee bleef staan, verbluft. Hij zag de oude verdwijnen tussen 't riet. Toen schudde hij meewarig 't hoofd en mompelde: „Arme kerel! *Ik* kan je ziel niet bereiken. Dat kan God alleen Ik zal voor je bidden!”

Ouwe Bram roeide door, vèr de plas op; toen minderde zijn inspanning, eindelijk dreef de boot vast tussen de uitbuigende biezen en de oude zat in stil gepeins vóór zich uit te staren, zijn armen moe op de handeinden van de roeriemen geleund. Snel had hij geroeid om die man en die hand te ontvluchten, nu begreep hij zijn eigen angst niet goed meer. Waarom ook? Nog was 't, als voelde hij de zachte druk van die hand op zijn schouder, alsof die hem zachtkens drong terug te keren, en te

...eindelijk dreef de boot vast tussen de uitbuigende biezen....

luisteren. . . . te luisteren naar die wondermooie woorden en die stem, die hij toch niet durfde vertrouwen. Die hand pijnde nu niet meer, drong alleen.

Nu hij op de eenzame plassen zat te mijmeren, over wat daar straks gebeurd was, kwam er een vreemd, stil verlangen in Ouwe Bram, om toch terug te roeien, en weer bij die man te zijn, ja. . . . een verlangen om diens hand te voelen op zijn schouder. . . . o, op zijn hoofd, en dan stil, doodstil te luisteren naar de stem, die van Jezus sprak. . . . ja, dan zou de grote blijdschap van straks ook wéérkomen. Hij meende, dat hij terugverlangde naar die hand en die man en die stem, maar zijn naar verlossing dorstende ziel smachtte naar meer, naar de Heiland, die alleen verlossing en eeuwige blijdschap geven kan. . . . De oude begreep dat zelf niet.

Bram roeide terug, stapte op 't steigertje, schuw en vreesachtig weer, verlegen, zoals een kind thuiskomt, dat zijn vader verdriet deed.

Hij vond zijn huisje leeg. Weg waren de hand en de man en de

stem; die stem ook. En dat wondere geluk van straks, zou dat nu ook weg zijn?

Nu was daar niemand, die hem die stille, grote blijdschap kon geven. Niemand! Bram was alleen. En voor 't eerst weer na lange tijd *voelde* hij deze eenzaamheid als een ellende.

Hij zakte neer op een stoel, mijmerde voort, verlangde, en wist niet, wát hij begeerde.

Van Jezus had dominee gesproken. Bram zocht de Bijbel, de oude, verfrommelde. . . . daarin was troost en vrede, ja, dat had de dominee zo dikwijls gezegd 's Zondagsmorgens, ja, ook nu weer zeide hij 't. Bram heeft 't onthouden. . . . Hij bladert en zoekt in het oude boek, maar hij kan niet lezen en zijn vinger dwaalt langs de regels, zijn lippen prevelen, maar zijn ogen zien niet, en zijn hart verstaat niet. Zo zoekt een blinde stofgoud in 't zand. Dan zakt zijn moede hoofd over de Bijbel neer.

En er is een gebed op Bram's lippen, er is een gebed in zijn ziel, een vreemd dwalend gebed, een gebed van haat en wantrouwen, van ellende en eenzaamheid en van verlangen. . . . een smeken om ontferming, en toch is er ook die bittere twijfel. Neen, de Here Jezus kan dat gebed van hem immers niet verhoren. . . . Neen, neen, Bram voelt het wel, hij kàn niet bidden, zoals 't behoort: hij moet maar aldoor aan zijn *haat* denken. Hij wilde de smekende armen wel uitstrekken naar de Heiland, maar zijn *haat* verloochenen, neen, dat kon hij niet. Als met knellende vuist hield die boze haat zijn hart omprangd, het hart, dat naar vrede smachtte: die vuist kneep alle vrede dood.

Die haat *won* het. Somber mompelden Bram's woorden op, hij zag zijn oude verdriet weer en dacht weer aan hen, die 't hem hadden aangedaan.

De jongens! de jongens! . . . En de armen, die zich hadden willen uitstrekken om ontferming, ze dreigden nu. En de

stem van de oude, die had willen smeken om genade, vloekte weer. De haat *won* het.

In het eenzame huisje zat de eenzame man. Maar de eenzaamheid van zijn *ziel* was zijn grootste ellende. En dat wist hij niet.

Eens op een schemeravond, 't was al nazomer — sjokte Bram door 't dorp. Hij had biezen verkocht en toog huiswaarts.

Zelden zag men hem meer in 't dorp: alleen om voedsel te kopen en zijn biezen en zijn vis van de hand te doen, kwam hij met de mensen in aanraking. Hij schuwde ze meer en meer. 's Zondagsmorgens echter zocht hij trouw zijn donker hoekplekje achter in de kerk op.

Niemand bezette dat plekje ooit. „Je moet hem wat toegeven!” zei men, „er is er één bij hem op de loop.” En men wees met de vinger tegen het voorhoofd, alsof men zeggen wilde: „Ouwe Bram is niet goed bij zijn verstand, hij is malende.”

Die avond sjokte hij moê voort, leunde op zijn stok, die hem nimmer verliet. Hij scheen weer in diepe gedachten verzonken, merkte niets van wát er om hem gebeurde. Geen jongens plaagden hem nu, niemand schold, niemand trok hem aan zijn kiel. . . . toch, als hij ergens een vrolijke stem of een lach vernam, vlamden zijn ogen op, en stond hij even stil,.... dan strompelde hij weer moeizaam voort. Bij de hoek van de dorpsstraat bleef hij plotseling staan. 't Was daar stil, die zomeravond. Bram scheen iets te zien, dat hem trof. Zijn gebogen gestalte richtte zich op, in zijn ogen kwam een vreemde, zachte uitdrukking en om zijn mond speelde iets van een lach, een grijns. . . . Hij strekte bevende zijn handen uit, als om dat heerlijke, dat hem zo plotseling ontstellen deed, te grijpen, zijn stok viel neer.

Een innige tederheid verzachtte zijn nors, nijdig gezicht, zijn

lippen trilden en zacht prevelde hij: „Mien Jenneke, mien Jenneke!”

Stil bleef hij staan, als genageld aan zijn plaats; 't was, alsof zijn oude benen niet verder wilden; maar het verlangen van zijn hart ging juichend naar het witte poppetje, daar midden op de dorpsstraat, vlak voor 't huis van Hoevers. 't Was Mies. Moeder had haar kleine uitgekleet, zou haar dadelijk naar bed brengen. Mies dartelde in haar nachton, op blote voetjes nog even door de kamer. Moeder was een ogenblik naar de keuken gegaan en Mies, met de oude lijs-één-arm van Ouwe Bram in de hand, trippelde het voorhuis in en ging eens even speels om het hoekje van de halfopenstaande deur naar buiten kijken. Dan huppelde ze snel weer naar binnen, kraaide van vrolijkheid en deed alsof er iemand haar bij de blote benen wilde grijpen. Moe bleef lang achter, en Mies was het straatje opgetrippeld tot aan het tuinhekje, dat open stond: toen was zij in speelse ondeugendheid telkens al verder de straat opgegaan.

Opeens viel haar de oude lijs-één-arm uit de hand en toen ze haar opraapte, waren twee knoopjes van het wollen poppejurkje losgeraakt.

De oude pop met het houten haar en de geverfde wangen was Mies' lieveling, ze vond haar het mooiste van alle speelgoed. Moe had een wollen jurkje gebreid voor het oude ding, en Mies was op dat wollen pakje al even trots als op haar eigen Zondagse jurk met de rode strikken. Twee knoopjes waren nu losgegaan aan de rugkant. Dat mocht niet. Het kleine ding duwde de pop stijf tegen haar lijf en trachtte met haar dikke, onwillige vingertjes de knopen weer in de knoopsgaatjes te peuteren. 't Lukte maar niet. Mies werd ongeduldig, ze vergat de straat waar ze stond, ze vergat haar blote benen, ze dacht maar alleen aan de knopen, die niet in de knoopsgaatjes wilden kruipen.

„Stoute tnoop,” bromde ze en omdat ze niets zag, waarop zij haar pop kon neerleggen, lei ze haar maar met de buik op de straatstenen, zakte zelf op haar blote knietjes bij de pop neer en begon weer aan de knoopjes te peuteren, haar tongpunt scheef uit haar mondje. . . .

Zó was 't, dat Ouwe Bram haar plotseling had zien zitten, midden op de straat.

„Mien Jenneke! mien Jenneke!” beefde zijn stem.

Alle somberheid, alle nijd was uit zijn ogen verdwenen. Met innige tederheid staarde hij naar dat witte poppetje midden op de brede straat. Dat wàs hetzelfde kindje, dat eens bij hem op schoot had gezeten. . . . haar handjes kriebelend in zijn baard, dat was dezelfde pop, *zijn* pop. . . .

Toen hadden kwâjongens op zijn ruiten gebonsd, toen was die kleine geschrokken. . . . kwâjongens hadden hem ook dat ogenblikje van geluk geroofd.

Maar nu was zij daar weer, het kindje, *zijn* kindje. In innig verlangen strekte de oude zijn armen uit naar 't kleine meisje, dat, van niets anders bewust, aan haar pop zat te frommelen.... Plotseling klonk, in de verte nog, een dof, kortstotend geluid, rukkend en tuffend kwam het snel nader; het schrille gejoenk van een hoorn scheurde de stilte. . . . daar zwaaide in stevige vaart een grote, donkere auto de dorpsstraat in. Bram hoorde de auto eerst, toen hij vlak bij was, hij zag het gevaarte aanstuiven in een lichte stofwolk. . . . Een vreselijke angst sidderde door de oude heen. . . . „Mien Jenneke!”

„Hou! hou! . . . hort!” schreeuwde zijn schorre stem, „hort!” . . .

Maar over de hobbelige stenen der dorpsstraat hotsbotste de auto Ouwe Bram bij de hoek al voorbij. Het was de bestuurder niet mogelijk zijn voertuig zó plotseling te doen stilstaan. . . .

Nog drie, nog twee seconden en het donkere gevaarte zou

Mien Jenneke!"

over het kindje daar midden op de weg heenstorten. Bram zag het en hij kon niet helpen. Zijn armen maaiden wild door de lucht. . . . „Hort. . . . hou!” Zijn knieën knikten, een duizeling dolde door zijn hoofd, hij wankelde. . . .

„Mien Jenneke. . . .!”

Hij zag het vreselijke gebeuren: in wilde warreling woelde alles dooreen, de schokkende, trillende auto, stofwolken, een wit nachtponnetje van een kind; stemmen krijsten, gilden.... twee zwarte armen grepen en rukten. . . . Bram zag het en in zijn hevige angst had hij zich ook wel in die wilde warreling

willen werpen, om niets meer te zien en niets meer te weten.... Zijn handen zochten steun, hij dreigde in elkaar te zakken. Maar met inspanning van al zijn krachten wrong hij die zwakheid nog terug, spalkte zijn ogen open

De auto stond hijgend en stotend stil; het stof zakte en naast het voertuig stond dominee Larens.

Zijn gelaat was bleek, zijn lippen trilden, zijn hoed lag weggeslingerd langs de weg maar op zijn arm tilde hij het kindje, dat in vreemde bangheid voor dat wilde gebeuren krampachtig haar armpjes klemde om zijn hals, met haar blote voetjes trappelde tegen zijn zwarte jas.

De predikant was juist, toen de auto de dorpsstraat instoof, komen aanwandelen. Bram had hem niet opgemerkt; de oude had alleen zijn witte kindje gezien; en toen de auto de kleine dreigde te vermorzelen, was het dominee's angstige greep geweest, die Mies nèt nog voor het gevaarte wegrukte en haar redde.

't Waren dominee's grijpende armen geweest, die Bram had gezien in de woeste warreling.

De chauffeur zei nog een paar woorden van verontschuldiging tegen de predikant; deze knikte, begrijpend, met het hoofd en droeg Mies het tuintje binnen. Moeder kwam naar buiten vliegen, mensen liepen toe. Mies was al weer van haar schrik bekomen. Ze zocht haar pop, die door de auto was weggeslingerd. „Pop weg! itte pop” riep ze en dansend op dominee's armen boog ze zich over zijn schouder heen, om de lijs-één-arm op te zoeken.

Een buurjongen bracht haar het oude ding weer.

De enig overgebleven arm hing nu, half afgescheurd, aan 't vuile poppelijf. Mies merkte 't niet. Blij knuffelde ze 't armelijk speelding tegen haar lijfje, stootte met de houten kop tegen dominee's neus, peuterde weer aan de knoopsaatjes.

„Itte pop. . . . itte pop!” danste ze.

Bram zag het witte kindje dansen op dominee's armen, hij zag mensen toelopen, hoorde het geroep en gevraag, maar van dat alles begreep hij maar weinig. Zijn hand steunend aan een paal stond hij verbijsterd naar de groep in 't tuintje van Hoervers te staren.

Eén ding begreep hij, dat begreep hij heel helder en een grote vreugde bloeide in hem op. *Dit* begreep hij, dat die zwarte, grijpende armen van straks, *dominee's* armen waren geweest, en dat zij z'n Jenneke weggesleurd hadden uit het woeste gewarrel.

Dominee's armen! Er juichte een grote vreugde in Bram. Dominee's armen! Zij hadden gegrepen en gerukt, zij hadden gedaan, wat Bram niet had *kunnen* doen. . . . Zij hadden Bram's kindje gered, *zijn* kindje. . . . En toen de oude onopgemerkt wegsjokte, de achterweg over naar zijn huisje, was er een stille dankbaarheid in zijn hart voor de dominee, die hetzelfde gedaan had, wat Bram had *willen* doen, die ook de angst en de vreugde van dat vreselijke ogenblik had gekend, zoals Bram, — die dus wel Bram's vriend moest zijn.

Ja, de oude voelde 't duidelijk, en 't was een wondere aandoening voor zijn in haat verstokte ziel, dat de dominee zijn vriend was. . . . ja, Bram had dat gezien in het grijpen van de armen. . . . ja, wie *dat* deed, moest wel veel van dat kindje houden; zoveel als Bram zelf. . . . ja, wie zó een kindje redden kon, moest Bram's grote verdriet toch wel begrijpen.

En even joeg de gedachte door Bram's hoofd: „Als-t-ie 't eens van mien Jenneke, mien *eigen* Jenneke wist. . . .!” Het hart van de oude zegende de dominee in stille dankbaarheid.

En voor 't eerst weer na vele jaren leefde er iets als genegenheid voor een mens op in Bram's gemartelde ziel.

In gepeins verzonken trad hij zijn huisje binnen; in zijn ogen was een zachte blijheid overgebleven. . . . Hij had een

vrind, een vrind, die ook wel weten zou, wat 't was zo'n verdriet te hebben als *bij*. . . . ja. . . . een vrind! Bram maakte licht; het kleine lampje flakkerde walmend op en bij 't schimmig schijnsel ging hij weer in de Bijbel zitten blâren. . . . die Bijbel was de vrind van dominee, 't moest *zijn* vrind ook wel zijn, peinsde hij.

Maar weldra leunde zijn hoofd in de handen en oude, sombere gedachten maakten zich weer van hem meester. Ja, dominee had het kindje gered, dat was goed, dat was braaf. . . . ja, en hij had het in zijn armen genomen. . . . maar Bram's armen waren leeg geweest, hij had geen kindje kunnen drukken aan zijn borst. . . . „Mien Jenneke, mien mèske!” . . . prevelde hij en even benijdde hij de dominee, die 't kindje had weggedragen.

Hij droeg geen kindje meer op zijn armen, Ouwe Bram. *Hij* droeg nooit, nooit. . . . nooit meer een kindje op zijn armen. . . . nooit meer. Hij had alleen nog maar een jurkje, maar een kindje had hij niet meer. . . . nooit meer. . . .

Het hoofd van de oude knakte neer, hete tranen brandden op in zijn ogen. . . . „Mien Jenneke, mien mèske!” stakte zijn bevende stem.

Zijn kindje was weg, wèg! lange jaren al was ze wèg. . . . maar vroeger, toen wàs ze er nog, toen was alles goed en. . . . toen. . . . toen was hij gelukkig geweest.

Lang geleden, toen woonde hij in een ander huisje aan een andere plas, ginds, ver naar 't Oosten heen. En in dat huisje woonde ook zijn dochter met haar kind. Lang geleden, toen was hij ook gelukkig.

Zijn vrouw was dood, zijn dochters man was ook dood; Dàt was verdrietig, maar met hun drieën waren ze overgebleven en ze waren gelukkig, hij met z'n dochter en haar kleine, doofstomme kindje, hun Jenneke! Lang geleden, ja, toen waren ze gelukkig!

„Maar die jongens, die jongens daarginds!”

En in de stille avonden, lang geleden, — dan had ook de Bijbel op tafel gelegen en dan had zij gelezen, zijn dochter, ja, *zij* kon het wel, nou dan had het kleine kindje op grootvaders knie met haar kleine handjes zitten kriebelen in zijn zwarte baard; dan was er vrede, geluk geweest in 't kleine huis; dat was lang geleden.

„Maar die jongens, die *jongens!*” Bram's toorn groeide, onrustig wrong hij zijn oude lijf hij voelde zijn woede weer komen, zich wringen naar zijn keel „Die *jongens!*” Eens immers, op een schemeravond, toen de zon gloeide over de plas, had hij liggen vissen vèr van de wal, vèr van zijn huisje. Daarbinnen lag zijn dochter in de hoge bedsteê, ze had haar been gebroken bij het stappen uit de zwarte boot en kon zich niet roeren.

Toen, op die schemeravond, waren jongens gekomen o, 't was, als hoorde hij nu hun krijsend geschreeuw nòg, als zag hij het wilde gezwaai van hun armen nòg en zijn vuisten wrongen zich dreigend samen. Ze waren gekomen en hadden baldadig een vuurtje gestookt, dicht, *te* dicht bij zijn huisje; hij zag het vanuit zijn boot en schreeuwde en dreigde; *zij* lachten hem uit; hij zag de vlammen opkronkelen naar 't rieten dak, hij gilde, hij hilde van angst; *zij* liepen verschrikt heen, angstig om hun roekeloze daad en ze wisten niet, wie daar hulpeloos lag in de bedsteê; maar *bij* wist het wel en hij zag de vlammen wild dansen om de vensters en over het knetterend dak Hij zag het en kon niet helpen. Hij had geroeid als een razende, het bloed uit zijn nagels, het bloed in z'n ogen

Zijn arme dochter was gestikt in de rook

„Die jongens! die *jongens!*”

De oude was opgestaan. Het smartelijk herdenken deed zijn

woede wild opvlammen. Wèg was alle tederheid, wèg alle vrede: de haat omprangde in nijpende greep zijn hart.

't Licht walmde.

Woest strekte de oude zijn gebalde hand in de hoogte als tegen een onzichtbare vijand, en op de witte wand achter hem viel de schaduw van een dreigende reuzenvuist.

't Was, als wilde die vuist de oude zèlf verpletteren.

Een *brand* was altoos een verschrikking voor Bram gebleven. Brandgeroep deed hem de oude angst weer voelen Toen, op die Zondagavond, Dorrestein's boerderij afbrandde, was Bram gevlucht voor zijn eigen, vreselijke herinnering, had hij vergetelheid gezocht op de donkere plas.

„Die jongens! Die jongens!” Hadden ze hem z'n kindje, zijn doofstomme *meisje* maar laten houden, dan, dan was hij nooit zó ongelukkig geworden. Hij had toen, lang geleden, zijn huisje opgebouwd en zijn kindje verzorgd zoals een moeder doet. Ze kon niets horen, maar wat de ogen van grootvader vertelden, dat verstond ze wel; ze kon niet spreken, maar grootvader begreep wel elk vreemd geluidje, elk bewegen van zijn kind. Hij had zijn arm kindje vertroeteld, het liefgehad meer dan zijn leven

„Mien Jenneke, mien mèske!”

„Die jongens! die jongens!”

Wéér waren jongens gekomen, wilde, stoeiende onnadenkende rakkers. 't Waren zeker wel niet dezelfde geweest, die eenmaal in speelsheid de brand hadden gemaakt, maar 't waren toch ook *jongens* geweest, jongens met dezelfde lawaaiende schreeuwstemmen, dezelfde rumoerige woestheid, dezelfde roekeloosheid.

Ze waren gekomen op een zonnige morgen, toen Bram op de wijde plassen biezen sneed en zijn kindje speelde op de schuine dijkant bij het water

Ze waren gekomen, een hele koppel, wild stoeiend en ze

hadden zijn doofstomme meisje wat toegeschreeuwd. Ze had het niet verstaan en niet begrepen, ze had de wilde jongens zeker wel met grote schrikogen aangezien en haar pop achter haar rug weggehouden, als vreesde ze kwaad.

Ze waren gekomen, dicht bij het kind en een der belhamels had zijn makker speels een duw gegeven. Het meisje had de jongen tegen zich aangekregen en ze was achterovergeslagen . . . in het water.

Bram had het gezien, staande in zijn boot. Een vreselijke kreet had over het water geklonken en de bange lummels waren verschrikt weggelopen, één had nog een ogenblik gewaagd en gegrepen naar 't kindje, maar de naderende boot had hem doen vluchten . . .

't Kindje dreef af . . . wild spartelden de kleine armpjes en beentjes tussen het riet, angstig kreunend proestte het mondje 't binnenkomende water uit . . . toen was het kindje gezonken.

En Bram was gekomen en had zijn Jenneke opgevist en hij had haar weggedragen naar zijn huisje, zoals een moeder haar zieke kindje draagt; hij had haar gewiegd op zijn knieën, zijn arm, dood kindje met de bleke wangen en de blauwe lipjes, en de gesloten oogjes, en het druipende, donkere haar.... hij had haar geklemd aan zijn hart, haar geknuffeld in zijn armen, hij had in stomme smart de koude lipjes en de bleke handjes gekust . . . de handjes van zijn arm, dood kindje . . .

Dit was het geheim van Ouwe Bram. Dit was de smart, die hem had doen vereenzamen, hem gemaakt had tot een grimige nijdigerd. Dit was zijn *liefde* voor 't kindje van Hoevers . . . Dit was zijn *haat* aan alle vrolijke jongens.

De oude was opgestaan. Zijn lichaam beefde, zijn vuist sloeg woest door de lucht; . . . de reuzige schaduwvuist sloeg woedend meê.

Toen knakte Bram ineen, zijn hoofd sloeg op de tafel; hij snikte, snikte. . . .

Wat hij die avond gezien had in de dorpsstraat, had de wrede herinnering uit lang verleden tijd weer in pijnigende helderheid wakker geroepen. Toen het kindje vermorzeld dreigde te worden door de auto, was 't Bram geweest, alsof daar weer zijn eigen kindje verongelukte. . . . en dezelfde nameloze pijn van vroeger had zijn hart dreigen te breken. Maar die zwarte armen hadden gered.

Bram zag ze weer als voor zijn ogen heen grijpen en hij snikte, snikte luider. . . .

O, als er toen, op *die* morgen, ook eens armen waren geweest, die z'n Jenneke hadden gerukt uit het water, als toen. . . . ja, als *tóen* die dominee maar was gekomen, ja. . . . die *kon* het, die *wist* het. . . . ja, die dominee wist het wel, het vreselijke verdriet van Bram, het verdriet dat nooit wegging. . . . Niemand wist het. . . . die dominee wel!

De oude keek even op. . . . Was de dominee er nu maar, die zou alles begrijpen. . . . die zou zijn hand wel weer leggen op Bram's schouders, op zijn hoofd en dan zou die pijn daarbinnen misschien wel overgaan, even maar! o! even maar!

Maar er was niemand in 't schimmig duistere kamertje, niemand; en daar hing de jurk met de scheur. . . . dat hadden de jongens gedaan. . . .

De jongens! Ah! Weer brandde de toorn op in Bram's hart!.... Maar hij *wilde* 't niet. . . . De dominee, o, kwam *die* maar, die zou die toorn wel doen bedaren, die zou zeggen: „Bram, dat mag niet; Bram, vertel je verdriet aan God, dat móét!”

Maar die jongens, die *jongens!*

Wild rukte de oude zijn stramme lijf heen en weer, als wilde hij 't bevrijden van die knellende greep van zijn haat. . . . Bidden moest-ie, aan God zijn verdriet vertellen.

Krampig vouwde hij zijn handen, als wilde hij zó die haat doodknippen. Zijn lippen prevelden, maar bidden konden ze niet. . . . neen, vloeken, dát zouden ze kunnen. . . .

't Was de oude, als zag hij wilde troepen van jongens in wijde kring om hem heen dansen; ze droegen vuur en ze droegen kinderjurkjes, en ze verscheurden ze; . . . ze scholden en sarden. . . . neen, bidden kon hij niet, . . . de oude sidderde voor zijn eigen boze hart. . . .

En terwijl hij zijn hoofd weer liet neerzinken op zijn armen, snikte hij in hevige angst. . . . „O, Here Jezus, ik ben zo slecht. . . . zo slecht. . . . ik ben zo slecht!”

Buiten suizelden de biezen in de zachte avond.

VII. OP DE DONKERE PLAS

Het was herfst geworden. Over de wijde plassen dreven de vage, blauwe nevels en soms, als de wind opstak, waarde een droevig gefluister door 't ruisende riet; donkere stormwolken dreigden in de grauwe verten.

Eens, na een middagschooltijd, waren de drie trouwe kameraden Hein, Huug en Jaapje al spelende weer op het vrienddijkje verzeild. In de verte lag het huisje van Ouwe Bram, duister en geheimzinnig.

De jongens keken er naar. „Ik ben niks bang!” zei Hein. „Ik ook niet,” zei Huug. . . . „Ja, maar. . . .” zei Jaapje, „als-t-ie-je krijgt. . . .”

„Kom, jô!” lachte Hein, „we doen nou toch geen kwaad; ik ben niks bang. Ouwe Bram, *die* is bang. Ik heb al twee keer gezien, dat hij wegliep, als er jongens aankwamen.”

„Ja. . . .!” zei Jaapje, „maar. . . .!”

Langzaam slenterden ze verder.

De jongens hadden wel gemerkt, dat Ouwe Bram hen soms ontweek, al keken ook zijn ogen nog even nijdig als altijd: — ze hadden gedacht, dat de oude eigenlijk bang voor hen was. Ze wisten niet, dat Bram voor *zichzelf* en niet voor hèn wegliep; dat hij soms de toorn, die in hem opgloeide, als hij vrolijke jongens bemerkte, wilde ontlopen; dat hij zijn eigen boze hart en niet zijn plaaggeesten vreesde. — Neen, dat wisten de jongens niet; hoe zouden ze 't ook weten?

Ze speelden maar en maakten pret om Ouwe Bram, ze dachten slechts aan eigen jool; en aan het eenzame leven van de oude, wel neen, daar dachten ze niet aan. En als soms een stem daarbinnen zei, dat hun plagen en spotten laf en zondig was, dan dachten ze 't goed te maken door te zeggen: „Hij is ook zo'n nijdigerd.”

Kort geleden nog hadden ze hem zien aankomen, dreigend achter hen, omdat ze hem lachend hadden aangekeken. Ze waren het griendland ingevlucht, een smalle vonder over, en Hein en Huug hadden vlug en handig een grote steen schuin onder de ene zijde der plank geschoven.

Toen de oude op de vonder stapte, kantelde deze en Ouwe Bram was gevallen, zijn beide benen in de sloot. De jongens waren geschrokken van hun onbezonnenheid; ze zouden 't zeker niet gedaan hebben als zij geweten hadden, wat volgde. Zij hadden gemeend, dat de oude slechts moeilijk waggelend over de vonder zou zijn gelopen. Maar *nadenken*, neen, dat deden de jongens niet. . . . pret moesten ze hebben, dolle pret!

Ouwe Bram was moeizaam uit de sloot gekrabbeld.

En — — „Goed zo, m'n jongens, goed zo! Braaf gewerkt!” had plotseling een ernstige stem gezegd achter hen, en de donkere ogen van dominee Larens hadden hen streng verwijtend aangezien. Het bloed was hun naar 't hoofd geslagen, ze waren weggerend, rood van schaamte.

„Goed zo!” had dominee gezegd. Dat deed pijn. Had hij hun een draai om de oren gegeven of een geducht standje, dat zou *niet* zo’n pijn gedaan hebben als die vreemde woorden: „Goed zo, m’n jongens, braaf gewerkt!” Ja, dat deed pijn en ze voelden wel, wat dominee met die woorden bedoelde, — ze schaamden zich diep.

„Goed zo!” dat had dominee ook eens gezegd, toen ze „de zwarte” van boer Dorrestein redden uit een brandende stal. Toen waren ze trots geweest op dominee’s woorden en hij had hun mooie daad verteld aan de boer — Huug en Hein hadden van Dorrestein elk een rijksdaalder in hun spaarpot gekregen. „Goed zo!” Dat had dominee *nu* ook gezegd. Ja, pijn deed het, en die pijn voelden ze *van binnen*.

Ze hadden gezien, dat dominee Ouwe Bram hielp bij het opkrabbelen uit de sloot. Even had de oude dominee’s hand gegrepen, toen was hij haastig weggesukkeld met z’n natte benen . . .

Dominee had niets verteld, niet aan vader, niet aan moeder, niet aan de meester . . . Ze durfden dominee nòg niet goed aankijken; ’t was, alsof ze zich nog dieper schaamden, omdat dominee niets verklikt had . . .

Straks hadden ze dominee nog zien aankomen in de dorpsstraat. Ze waren een zijweg ingeslagen.

Nu slenterden ze voort langs ’t grienddijkje.

„Ik kan een kunstje!” zei Hein. Hij ging plat op zijn buik in ’t gras liggen, zijn handen gevouwen op zijn rug en trachtte toen, zonder gebruik te maken van zijn armen en ook zonder zich om te keren, op te staan. ’t Ging niet gemakkelijk, ’t lukte toch eindelijk. Jaapje beproefde ’t, en kwam na veel moeite ook overeind, maar dikke Huug rolde schaterlachend als een tonnetje om en om en naderde al dichter de met riet begroeide waterkant. Hij kòn ’t kunstje niet.

„Een boot, jongens . . . de boot van Ouwe Bram, zeg!” zei

Hein opeens, half blij, half verschrikt. Jaapje keek bang; Huug op z'n buik liggend, tilde nieuwsgierig zijn rood hoofd op. . . .

De boot lag dichtbij vastgemeerd tussen 't riet aan de kant. In Hein's ogen kwam pret om een mooi plan, dat hij maakte, maar in zijn hart weifelde hij nog. . . .

„Ga je mee varen, even maar heen en weer tussen 't riet?” vroeg hij fluisterend, alsof hij 't niet hardop durfde zeggen. Huug was altijd voor een pretje te vinden en, al leek de onderneming gevaarlijk, ook nu zou hij van de partij zijn. Jaapje trok een angstig gezicht, maakte honderd tegenwerpingen en eindigde, als altijd, met tòch mee te gaan. Even wipten en schommelden de jongens met de boot op en neer tussen het riet, maar weldra schuifelde het kleine vaartuig tussen de uitbuigende biezen door en gleeed al zacht-deinend het ruime water in. . . .

Daar was 't ook veel aardiger, en Bram zou die dag zijn boot wel niet meer zoeken.

„Links, Huug, links sturen, anders kan Ouwe Bram ons zien uit zijn huisje. . . . Hij komt er toch niet aan?”

„Neen, jô. . . . wel neen!” lachte Huug, die pret in 't varen kreeg.

Jaapje blikte angstig in de kleine boot, alsof hij dan veiliger was.

Zachtkens deinde de boot op en neer, verder en verder dreef ze van de wal.

De jongens hadden pret; *nadenken* — dat deden ze niet. Ze wiegelden lustig verder over de stilklotsende golfjes, die vriendelijk schenen te glimlachen: maar de donkere wolken-schaduw, die als een dreigend wenkbrauwfronsen over de plassen gleeed, zagen de jongens niet.

In de nevelige verte hing reeds de vale schemer van de ko-

mende avond; donkere wolken dreven aan; in 't ruizelend riet weeklaagde de wind . . .

Bram zat in zijn huisje en boette zijn netten. 't Werd donker; schimmig glom het valse schemerlicht langs zijn witte haren; zijn handen rustten op het touwwerk in zijn schoot, en de oude luisterde; buiten stak de wind op.

Somber peinzend zat Bram voor zich uit te staren. . . . Ah! de wind werd sterker! Hoor! hoe hij woedde. . . . 't werd een storm, ja, ja, Bram kende zijn jagen wel, hij zou nòg wilder, nòg heviger worden. . . . ja, en dat was goed, dat was héél goed. . . .

Ah! hoe de wind gierde en huilde over de plassen! Zó stormde en woedde en weeklaagde het ook in Bram's hart. Hoor, hoe de winden rusteloos voortjoegen als in wilde angst! Zo werd ook hij voortgejaagd, altijd voort, nergens, nergens was rust. Ah! hoor 't huilen van de woedende storm. . . . Zó is 't goed, héél goed.

Ah! Die wilde wind, die razende storm, die dreigende wolken, dat waren Bram's trouwe vrienden, somber en eenzaam en angstig als hij. . . .

't Werd donkerder. De oude maakte licht.

Buiten loeiden de jagende vlagen en in de ziel van Ouwe Bram stormde het meê.

Nergens was rust, nergens. Bram had trachten te bidden, hij had aan God in de hemel zijn verdriet willen vertellen, hij had zijn haat willen vergeten. . . . maar hij *kon* het niet. Neen. . . . die jongens! die *jongens*; altijd dacht hij weer aan ze, altijd waren ze bij hem, met hun geschreeuw en gesar, altijd. . . . en als hij bidden wilde, was 't, alsof ze hem uitlachten; dan vergat hij zijn gebed, dan werden zijn biddende handen dreigende vuisten. Hij *kòn* zijn haat niet vergeten.

En hij wist wel, hoe slecht hij was. Hij voelde wel, dat hij zich losrukken moest uit de greep van zijn haat . . . dan zou de Here Jezus wel horen, dan zou het wel stil worden in zijn ziel . . . Ja, soms voelde hij wel, dat de Heer niet boos op hem was, vriendelijk op hem neer zag, nog vriendelijker dan de dominee; ja, *soms* was 't wel, alsof de Here Jezus Zijn hand uitstak om Bram te helpen, liefderijk, nog veel liefderijker dan dominee laatst bij de sloot . . . ja, *soms* . . . maar Bram kòn niet bij de Here Jezus komen: de haat aan de jongens hield hem gegrepen en *liet* hem niet los, *nóóit*!

De jongens! . . . Ah! Hoe stormde 't daar buiten, hoe kraakte en kreunde 't oude huisje . . . De jongens . . . hij zou ze, hij zou ze . . .

En de woeste wind zweepte Bram op . . . Hij zou ze!

Ssst! Wat was dat? . . . Een stem?

Even hief de oude het hoofd luisterend op. Was het de wind, was het de regen? . . .

Ssst! . . . Daar was het *wéér*! Hoor! . . . 't Was het huilen van de wind, en 't regengekletter . . . maar daarachter, daar doorheen? . . . luister, daar was het *wéér* . . . heel *vèr*, en angstig als een hulpgeschrei.

Bram luisterde aandachtiger; hij trok de achterdeur open, heftig flakkerde het lamplicht op door de binnenzuigende tocht . . . Ja, daar was 't weer . . . De oude liep naar 't achtersteigertje, waartegen het zwalpend water van de plas wild opklotste. Daar stond hij blootshoofds; zijn ogen boorden de duisternis, zijn oor ving elk geluid op.

Hij was wel oud, Bram, zijn gezicht en gehoor waren niet scherp meer, maar de geluiden van de plassen kende hij en scheen die ook beter dan iets anders te kunnen horen.

Ja, ook nu luisterde hij wel goed. Hoor! 't Was niet alleen het windgeklag . . . neen, daar doorheen was iets anders...

Hoor! duidelijker was 't . . . heel duidelijk een stem, stemmen, angstig roepende stemmen . . . kreten . . . ! Scherper luisterde de oude, zijn hand geschelpt om zijn oor, zijn lichaam ver over 't water gebogen . . .

„Jongens!” brulde plots zijn stem, „jongens zijn het, rakkers, ah . . . ! ik hoorde het wel, *jongens* zijn het . . . ah! verzûpen moeten ze dan maar, de smeerlappe, verzûpen . . . ja, ja, net zo als mien Jenneke” . . .

Hij balde zijn vuist over het donkere water heen in een woeste dreiging. Ze hadden zeker *zijn* boot genomen, die hij vergeten had vast te leggen aan de steiger . . .

„Verzûup maar! . . . Verzûup maar, smeerlappe!”

En hij zou er om lachen! Niemand zou het weten, dan hij alleen en hij zou er om lachen . . . ah! om *lachen*, ja . . .

Bram's woede steeg. Woest joeg de wind, de regen striemde, en eenzaam stond de oude, donker in de donkere avond, alleen met zijn woede, verlaten en verloren in het wilde spel van water en wolken en wind.

„Verzûpen moeten ze maar; . . . ze hebben 't verdiend, ze hebben 't verdiend, *verdiend* an mien Jenneke en an mien dochter . . .”

Hij keerde zich om en strompelde weg . . .

Was daar opeens een druk van een hand tegen zijn schouder, of was 't een vlaag van de wind? Was daar een stem, die fluisterde: „Bram, dat mag niet, terug!” of was 't het ruisen van de regen? Even weifelde hij. Hij *wist* zijn slechtheid, maar de haat verstikte dat gevoel.

Toen klonk er wéér een kreet uit de duisternis, een angstig gillen, rauw en schrill . . . 't waren geen woorden, 't was een wilde schreeuw van doodsangst.

Bram bleef staan. Dat geluid sneed in zijn oren, sneed door

zijn ziel. . . . „Hou! . . . ho! . . . wat is dat? dat is mien Jenneke. . . . zo. . . . zo. . . . zo gilde mien Jenneke ook. . . .!” Nòg eens klonk die akelige kreet. . . .

Bram keerde zich om, weifelde weer. Hevig woedde in zijn hart de strijd van de haat tegen dat andere, dat betere, dat het niet winnen kon! Maar — was het dan niet het roepen van zijn kindje geweest, dat hij hoorde, van zijn arm Jenneke....? Was het niet? . . . Was het niet? . . . Bram's hoofd duizelde, hij kon niet goed meer denken, hij wist niet meer, *wie* daar kampten om het leven, of het zijn *kindje* was, of het *jongens* waren, of 't zijn *dochter* was, hij hoorde alleen dat daar de angst was voor de dood. . . . En in dat geluid was hetzelfde vreselijke als er eens was in het gillen van zijn lieveling, en — zoals hij *toen* alles vergeten had en zijn kindje wilde *redden* alleen, zo voelde hij nu, dat hij ook nu redden moest, móést. . . . Ja, hij *moest*, . . . al wilde hij 't zelf niet. . . . Dat geluid kòn hij niet meer horen. . . . hij móést!

Een zware plons. Wild sloeg het water over het lage steigertje heen en in de duister zwom snel de oude heen.

Hij kòn het nog. Hij was een best zwemmer geweest in zijn jaren en al klotste en kolkte nu het water onstuimig tegen hem aan en over hem heen, met wilde, krachtige slagen rukte hij zich vooruit. Wild worstelde hij verder; aan gevaar voor zijn oude, afgeleefde lijf dacht hij niet. Zó had hij geroeid om zijn dochter te redden en zijn kind, zó moest hij nu voort. . . . ginds, dáár was het. . . . Wild rukte hij het water langs zich weg, maar 't was hem als wilde hij zich wegrukken van de haat, die nòg met hem meeinging; hij proestte het water weg, dat opspetterde tegen zijn lippen, alsof hij het giftige, venijnige van zijn hart wilde wegspuwen; woest sloegen zijn armen in het water: — zó zou hij de stemmen niet horen, die weer fluisterden: „Terug, Bram. . . . wou je die rakkers red-

den? . . . en je Jenneke dan en je dochter? . . . Ben je gek geworden? Ben je 't nou *vergeten*?"

Zijn borst hijgde, maar hij hield vol. Daar dreef zijn boot. Twee slagen, één slag nog. . . er hangt een jongen in 't water, zijn handen krampachtig aan de boot geklemd, die wild op en neer schommelt. . . een ander ligt in de boot; zich angstig klemmend aan de bank. . . één slag nog. . .

Bram ziet de doodsangst van de jongens; zijn bevende handen grijpen en medelijden ontwaakt in zijn hart, . . . dat is vreemd, dat is warm en groot, dat is wonderlijk in hem. . .

Ah! zijn Jenneke en zijn dochter had hij niet *kunnen* redden, maar *nu*, nu kàn het, het móét. . . Ah! Hij zal die jongen grijpen en hem vasthouden en hem terugduwen in de boot. . .

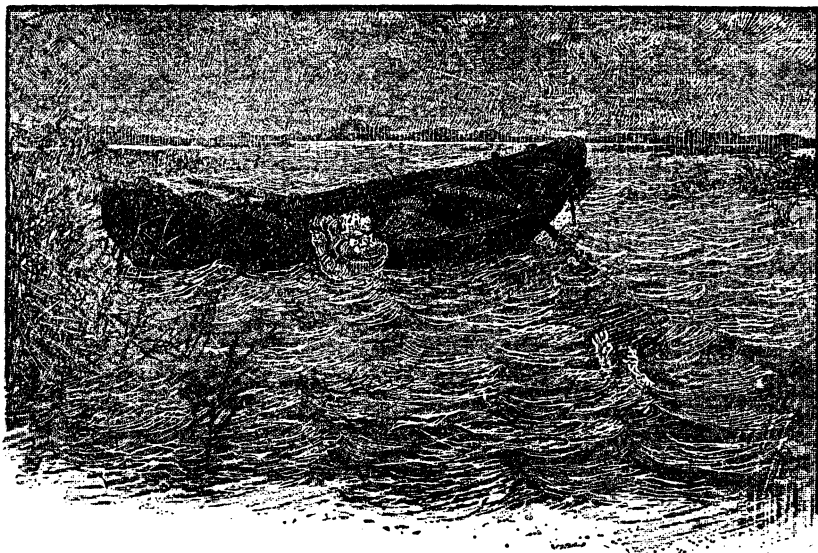
Ah! 't Is, alsof een donkere vijand hem nog terugrukken wil. . . maar dat zàl niet, neen, dat zàl niet. Hij zal hem wegslaan met zijn vuisten. . . *redden* zal hij die arme jongen. . . o, dat warme, grote medelijden in zijn hart, dat wonderlijke!

Bram duikt, zoekt en tast in het donkere water naar de hangende benen van de jongen: hij grijpt ze en met de kracht van een sterke, jonge kerel stoot hij de knaap omhoog. Met een smak duikt deze neer in de hevig schommelende boot en blijft wezenloos van angst en van kou op de bodem daarvan liggen. 't Is dikke Huug; zijn borst hijgt kreunend, zijn lippen beven. Naast hem, aan de bank geklemd, ligt Jaapje.

Bram zelf hangt amechtig aan de rand der boot, die op en neer schommelend de oude meêrukt.

Bram's ogen zijn gesloten, hij kàn zich bijna niet meer vasthouden, zijn oude lijf trilt van afmatting, maar daar binnen is de wondere blijheid, die hem alle gevaar doet vergeten.

Hou! . . . Wat was dat? Wie kreunde daar? . . . Was 't in de boot? . . . of. . . ? De oude schrikt: daar komt een eind van de boot af een vaal-bleek jongenshoofd éven nog schimmig boven het zwarte water opsteken; een ogenblik slechts,

„.... die 'ok nog.... allemaal!”

dan zakt het weg, geluidloos, en alleen een paar bleke, angstig grijpende handen wijlen nog even, als smekend om hulp. . . . Bram schrikt, maar niet van dat bleke hoofd, doch van zijn haat, die *toch* nog bij hem is en hem influistert: „Laat 'em wegzakken. . . . kijk niet meer. . . .”

Maar Bram kènt nu zijn vijand en nu durft hij hem aan. Nòg een jongen en ook *die* zal hij redden. De valse vijand wil het niet, maar 't is Bram, alsof sterke armen hem dragen, alsof een wondere zaligheid hem krachten geeft. . . . ja, zoals eens die hand van de dominee hem uit de sloot trok, maar beter, sterker, machtiger. . . .

„O, Here Jezus!” bidt hij, „help me! die 'ok nog. . . . allemaal!” De oude duikt weg, zijn krachten herleven en hij brengt zijn last boven. 't Bleke hoofd van Hein Hoevers sleept door 't water, dat onstuimig opklotst. . . . 't Is Bram, alsof hij

zijn Jenneke, zijn arm kindje, draagt, en op zijn gelaat glimlacht een wondere vrede.

Bram nadert de boot en bij een neergaande schommeling duwt hij de bewusteloze jongen bij zijn makkers. De oude zelf hangt machteloos aan de bootrand, meegewiegd op de deining der golven. Zijn stramme lijf kàn zich niet meer opwerken om *in* de boot te komen.

Bram voelt een vreemde bangheid, maar niet om 't gevaar, waarin hij zelf verkeert, neen, maar als hij moet loslaten, zal de boot wegdrijven, en omslaan misschien en zullen de jongens verdrinken. . . . als eens zijn eigen kind. Neen, dat måg niet. Krachtig grijpt hij aan en duwt de boot al zwemmende vooruit. Ja, hij kàn 't nog. In zijn ziel is een stil gebed om hulp. 't Zijn geen woorden, 't is slechts een innig verlangen om zijn jongens behouden aan wal te brengen, en hij voelt het nu, de Heer zal hem helpen: de haat, de verschrikkelijke, die Bram altijd wegrukte, *is* er niet meer. . . . hij is nu dichter bij Jezus gekomen.

Verder worstelt de oude. De boot schuifelt door de biezen en aan de vrienddijk pinkelt het zwevend licht van een paar lantaarns. Daar zijn mensen, die in hevige onrust hun jongens zoeken, overal. . . . ja, Bram begrijpt het en even weer schrijnt nóg een herinnering van oude pijn op in zijn hart. . . . *Mensen!* Doch ook even maar. Verder worstelt hij; hij moet naar de wal, hij moet zijn *Jenneke* redden, of zijn *jongens*, of zijn *dochter*, dat weet hij niet goed meer, maar *verder* moet hij nog, dat weet hij wel. Een rode nevel rijst voor zijn ogen, een zacht, wonderlijk licht en 't is de oude, alsof hij langzaam in die stille gloed wegdrijft, maar 't is niet angstig. . . . 't is als een blijde zaligheid.

De boot stoot tegen de wal, handen grijpen haar vast, be-

gerige armen strekken zich naar de jongens; . . . sterke armen trekken Bram op 't land.

De oude zakt in elkaar, ligt bewusteloos, zijn ogen gesloten. Nijdige woorden worden hem toegeworpen, een voet schopt hem.

„Hij heeft ze zeker willen verdrinken,” zegt er een. „Hij heeft ze betoverd,” zegt een ander. „Doe hem geen kwaad, we hebben onze jongens terug en we weten niet, wat er gebeurd is,” zegt Hoever, die dichterbij dringt.

Dan piept Jaapje's angststemmetje: „Nee, *wij* hebben 't gedaan, *wij* hebben 't gedaan” . . .

Die nacht nog liep iemand haastig langs 't grienddijkje in de richting van 't eenzame huisje. 't Was dominee Larens. Hij had gehoord, wat er gebeurd was: Jaapje had alles verteld. Huug en Hein waren ook langzaam weer bijgekomen, maar hadden nog niets kunnen zeggen.

Ouwe Bram was naar zijn huisje gedragen, men had hem ontkleed en te bed gelegd, hij leefde nog; was weer bijgekomen; maar de ontzaglijke inspanning had hem geweldig aangegrepen. . . . Men had hem alleen gelaten en was dominee gaan waarschuwen. Voorzichtig, als in stille eerbied, trad de predikant binnen en naderde de bedsteê. De lamp brandde.

Daar lag Bram, bleek, met gesloten ogen. . . . Op de bedsteêplank aan het voeteinde lag een kinderjurkje, keurig languit geplooid; daarnaast stond een kistje op wieltjes.

Dominee Larens legde zijn hand op het hoofd van de oude, boog zich over hem heen en luisterde naar de zwakke ademhaling. Leefde hij nog?

Bram voelde de aanraking van dominee's hand; een lichte siddering voer door hem heen en uitgeput opende hij de ogen, staarde naar de man daar over hem heen gebogen. . . . de oude begreep niet, wie daar was en wat er om hem heen ge-

beurde. Hij hoorde nòg het klotsen van de golven in zijn oren en zag nòg de zwarte romp van zijn boot, en wist met vage angst, dat hij nòg verder moest, altijd maar verder, naar land

„Bram!” fluisterde dominee heel zacht; hij zag de verre, onrustige blik in Bram’s ogen.

Bram hoorde de stem en bewoog zijn lippen, maar zei niets. Toen vatte dominee de oude onder beide armen en trok hem voorzichtig wat hoger op, om hem een gemakkelijke houding te geven en legde zijn hoofd behoedzaam neer in ’t blauwgeruite kussen.

Even was een oude angst door Bram heengeflitst, toen die donkere man hem wilde aanvatten; ’t was hem, als zou die hem weer wegrukken, van dat mooie, vreemde, dat komen moest dat Bram reeds had *voelen* komen in zijn wilde worsteling met de golven Maar toen zag de oude weer opeens twee zwarte armen zijn kindje redden, van voor de auto, toen *berkende* hij ’t Was de dominee dat was zijn *vrind*.

Dat was zijn vrind: *die* armen zouden hem niet wegrukken, *die* zouden weer dat stille, goede brengen, dat Bram niet begreep, maar dat hem zo gelukkig maakte. En als een bang kind, dat in de donkere nacht zijn moeder over zich heen ziet gebogen en vertrouwend zijn kijkers dicht doet, zo liet Bram zijn hoofd neerleggen op het kussen; sloot zijn ogen weer.

Dominee wachtte Hij keek naar de oude, die zo rustig neerlag nu. Hij zag, dat die wrede, hatelijke trek van zijn ge-laat verdwenen was. Dat was de oude, nijldige Bram eigenlijk niet meer, ’t was een moede, vriendelijke grijsaard.

„Bram!” fluisterde hij weer zacht.

De oude opende zijn ogen, wilde iets zeggen, maar kon het niet, zijn krachten waren uitgeput. Dominee merkte ’t.

„Bram,” zei hij, „blijf maar rustig liggen. Je jongens zijn

thuis, hoor; . . . dat was goed van je, Bram, wat je deed; de Heer in de hemel zag het, *Hij* heeft je boze hart medelijdend gemaakt. *Hij* heeft je geholpen, gedragen, Bram.”

„Ja. . . .!” zei Bram met zwakke stem, en hij knikte met het hoofd, als wilde hij tegen zichzelf nog eens „ja, ja!” zeggen. Ja, de Here Jezus had hem vastgehouden in het water, ja, *Die* had hem geholpen, nu wist hij het heel zeker, hij had het gevoeld, ja, dat was goed, dat was heel goed, o, dat was heel goed!

„Ja!” zei hij nog eens.

„Ja, Bram, de Heer wist alles en Hij was niet toornig op je, al was *jij* toornig op alle mensen en op alle jongens, Hij wist alles. . . .”

„Hij wist. . . . alles!” prevelde Bram, „*alles*. . . . van mien Jenneke. . . . 'ok. . . . en van de. . . . brand. . . . en. . . .”

Dominee luisterde, had Bram's hand gegrepen. En de oude prevelde verder; moeizaam en gebroken klonk zijn stem, soms onverstaanbaar.

't Werd een wonderlijk verhaal, kort en verward.

Bram sprak en wist maar vaag tegen wie hij sprak, maar spreken moest hij, al viel 't hem moeilijk, al had hij ook in jaren niet zoveel achtereen gesproken.

Vroeger had hij altijd en altijd weer zijn verdriet overpeinsd, en nu, *eindelijk*, kon hij het uitspreken. Maar 't was nu eigenlijk geen verdriet meer, neen, die *wrange haat* was weg, en daar was iets anders, iets wonderheerlijks gekomen, wat Bram nog niet begrijpen kon.

't Was moeilijk te volgen, dat verwarde verhaal van Ouwe Bram, maar dominee begreep nu wel, wat daar eens gebeurd was in het leven van de oude en hij voelde de smart, die het hart van Bram had verbitterd.

Met innig medelijden starden zijn ogen de oude aan. Zijn hand drukte Bram's vingers.

Eindelijk zweeg de oude, uitgeput lag hij neer. . . . zijn borst hijgde, zijn handen zochten onrustig. Dominee voelde Bram's polsslag; die werd zwakker. Een tijdlang wachtte dominee, laafde Bram met wat water.

Nog eens schenen diens krachten weer te komen.

„Bram!” fluisterde dominee, „zullen we bidden, wij samen, en alles aan de Heer vertellen?”

„Bidden!” lispelde Bram. . . . „j-ja!”

Dominee Larens knielde neer voor de bedsteê, om zo zijn hoofd dicht bij dat van de stervende te kunnen brengen, en innig smekend klonk zijn stem: „Vader in de hemel, wij danken U, omdat Gij Bram geholpen hebt in zijn verdriet. Zijn hart was boos, maar Gij zijt gekomen en hebt die haat weggebannen. Dat kon Bram zèlf niet, dat was te moeilijk, maar Gij hebt hem geholpen. Gij hebt hem gedragen door 't water heen naar land en hebt hem de jongens doen redden. O Heer, zijn hart is nog slecht en zondig, maar Gij hebt hem lief, Gij hebt hem altijd liefgehad, Gij wilt al zijn zonden vergeven en hem gelukkig maken. Hij smeekt U om genade; zie op hem neer en verlos hem van zijn kwaad. Gij kunt hem de eeuwige vrede geven; draag hem, Here Jezus, draag hem ook naar Uw hemels Vaderhuis.”

Bram luisterde en de oude, wondere muziek zong om zijn hoofd. Zijn handen lagen saamgevouwen op 't dek, niet meer saamgeknepen, als eens, toen hij worstelde met zijn haat en niet bidden *kon*.

Slecht was hij geweest, en wreed, . . . o, hij voelde dat nu als een bittere pijn, maar de Here Jezus had hem lief, had hem altijd liefgehad. . . . En in brandend verlangen schreide zijn innige smeking omhoog, om genade. . . . 't Waren geen woorden, zijn lippen konden niet meer spreken, maar diep uit zijn ziel rees zijn gebed omhoog naar zijn Heiland, die verlossing geven kon.

En een wonder-heerlijke vrede daalde in Bram's hart, als legde nu de Heiland zelf Zijn hand op het hoofd van de oude en zeide, als eens op die Zondagmorgen: „Kom tot Mij, Ik zal u ruste geven!”

Bram hoorde dominee's woorden niet meer, die klonken diep en vèr, maar lichter werd het om de oude heen, lichter, àl lichter. . . .

Bram was heengegaan.

De dominee staarde de oude aan, die daar lag nu met een glimlach om de lippen. En de trek van medelijden was verdwenen op dominee's gelaat. Hij behóéfde geen medelijden meer te hebben met Ouwe Bram. „Here Jezus, Uw liefde is groot, is oneindig! Heer, wij danken U, wij danken U!” sprak hij zacht.

Dominee keerde in de vroege morgen terug langs het vrienddijkje. De storm was gaan liggen; aan de verre horizon rees de dag; daar lachte een zonnige vreugde. En in die nacht hadden in drie huisjes van het dorp drie jongens God gedankt voor hun behoud en gebeden voor hun redder. Dat hadden de ouders ook gedaan.

Toen, in de vroege morgen, bracht dominee het bericht van Bram's dood. De overgrote inspanning had diens afgeleefde krachten gesloopt. En velen in het dorp hebben het hoofd gebogen in stille schaamte, omdat zij Bram zolang een kwaad hart hadden toegedragen.

Dominee heeft ook het geheim van Bram's haat verteld, en de schaamte is groter geweest.

Men heeft de oude begraven. En wilde jongens hebben eerbiedig achter de baar gelopen, en zij hebben bij het graf gestaan, hun petten frommelend in de onrustige handen. . . . en toen. . . . hadden ze wel willen weglopen, bang willen wegluchten, en ze wisten niet waaròm.

Die jongensharten klopten zó vreemd en achter die jongens-
ogen brandden tranen

Men heeft de oude eerbiedig begraven. Men heeft een klein,
stenen kruis gezet op zijn graf.

Wilde jongens hadden hem zijn dochter doen verliezen.

Wilde jongens hadden zijn kindje doen verdrinken. Wilde
jongens hebben zijn eigen leven geëist.

Maar door smart en lijden heen is de oude, door zijn Heiland
verlost, mogen ingaan in de vreugde zijns Heren.

.

Als soms, in stille avonden, de drie jongens dwalen langs het
griendijkje, dan brandt er geen licht meer in 't eenzame,
donkere huisje, dan staren de dof-glimmende ruiten hen aan
als de droeve ogen van een blinde. Dan wordt het stil in hun
harten; ze durven elkander niet aan te zien. Is het wroeging?
Is het berouw? Is het dankbaarheid? Is het eerbied?

Maar de ruisende biezen suizelen hun fluisterende liedjes, als
immer de plassen zingen hun zachte zang; en de golfjes
deinen en deinen, al verder àl verder

INHOUD

	Blz.
I. Nieuwsgierige jongens	7
II. Mies	17
III. In verdenking	30
IV. Een moeilijke strijd	43
V. Overwonnen	61
VI. Dominee Larens	73
VII. Op de donkere plas	90

Van W. G. VAN DE HULST verschenen bij de uitgever dezes:

Jaap Holm en z'n vrienden	16e druk
Ouwe Bram	14e "
Willem Wijcherts	10e "
Zo'n vreemde jongen	9e "
Peerke en z'n kameraden	10e "
Gerdientje	9e "
Om twee schitteroogjes	10e "
Wout de scheepsjongen	7e "
Van een klein meisje en een grote klok	10e "
Er op of er onder	8e "
Het gat in de heg	9e "
Een held!	8e "
Ergens in de wijde wereld	6e "
Hans in 't bos	6e "
Rozemarijntje	10e "
Rozemarijntje naar school	11e "
Rozemarijntje en Rooie Pier	5e "
Rozemarijntje en de oude juffrouw	1e "
Rozemarijntje en de zwarte jongen	2e "
Het karretje	4e "
Jantje van de Scholtenhoeve	5e "
Thijs en Thor	7e "
De gedroogde appeltjes	3e "
Van de Hulst-prenten	

VOOR ONZE KLEINEN:

Fik	13e "
Van Bob en Bep en Brammetje	11e "
„Allemaal katjes!"	10e "
Van de boze koster!	12e "
Het huisje in de sneeuw	12e "
Van drie domme zusjes	8e "
Bruun, de beer!	10e "
„Zo'n griezelig beest!"	7e "
Het wegje in het koren	10e "
Grote Bertus en kleine Bertus	6e "
De wilde jagers	6e "
Anneke en de sik	7e "
Het plekje dat niemand wist	6e "
Kareltje	6e "
Het kerstfeest van twee domme kindertjes	5e "
Het zwarte poesje	3e "
Het klompje dat op 't water dreef	4e "
Annelies	2e "
Voetstapjes in de sneeuw	2e "

VOOR OUDEREN:

Stille dingen	5e "
Om het kind	3e "
Zeven kerstvertellingen	2e "
Het vertellen	3e "